

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

جزوه : کلیات پیشگیری از وقوع جرم

فهرست مطالب

فصل اول: مفاهیم و مبانی جرم

- ۱-۱- مبانی پیشگیری از جرم ۱
- ۲-۱- معنی لغوی و مفهوم اصطلاحی پیشگیری ۳
- ۳-۱- مفهوم خاص پیشگیری ۵
- ۴-۱- تعریف پیشگیری ۵
- ۵-۱- پیشگیری وضعی ۹
- ۶-۱- استراتژی های پیشگیری وضعی ۱۰
- ۷-۱- کاهش جاذبه آماجها ۱۱
- ۸-۱- پیشگیری اجتماعی (پیشگیری از طریق توسعه اجتماعی) ۱۱

فصل دوم: رویکرد جرم شناسی اسلامی ، رشته جامعه شناسی جنایی و رشته مدیریت

شهری نسبت به پیشگیری از جرم

- ۱-۲- رویکرد جرم شناسی اسلامی نسبت به پیشگیری از جرم ۱۶
 - ۲-۲- یک رویکرد علمی جامعه شناسی جنایی نسبت به پیشگیری از جرم ۲۱
 - ۳-۲- رویکرد مدیریت شهری نسبت به پیشگیری از جرم ۲۱
 - ۴-۲- نقش مهم دولت در پیشگیری از جرم ۲۲
 - ۵-۲- پیشگیری از وقوع جرم به عنوان خصیصه دائمی دولت ۲۴
 - ۶-۲- تاثیر خصوصیات نهادها بر رویکرد محلی پیشگیری از جرم ۲۶
 - ۷-۲- تدوین برنامه پیشگیری از جرم با اهداف و اولویت های مشخص ۲۷
 - ۸-۲- هماهنگی و مشارکت بخش های مختلف دولت ۲۸
 - ۹-۲- نقش نهاد های دولتی ، مردم و سایر عوامل پیشگیری کننده از جرم ۲۸
 - ۱۰-۲- پلیس ۲۹
 - ۱۱-۲- دادستان ۳۱
 - ۱۲-۲- عناصر بنیادین در ایجاد امنیت اجتماعی از دیدگاه دینی ۳۴
- منابع و مأخذ

فصل اول: مفاهیم و مبانی جرم

۱-۱ مبانی پیشگیری از جرم

انحراف، کژ رفتاری، جرم و جنایت سابقه دیرینه ای در زندگی بشر دارد و تاریخی به قدمت تاریخ بشری دارد و واقعیتی است غیر قابل احتراز که هیچ جامعه ای از آن در امان نمی باشد. آدمی از گذشته دور دمامد در فکر مقابله با جرائم و انحرافات بوده و در این زمینه دستاوردهایی نیز داشته است و به تناسب افزایش جرم و جنایت به اتخاذ انواع تدابیر پیشگیرانه، هر چند از نوع کیفری، روی آورده است. بشر پس از گذر از دوره های مختلف از نظر حقوقی و قضایی و تجربه و آزمون مکاتب مختلف جزایی امروزه به فکر اتخاذ تدابیر پیشگیرانه غیر کیفری است. هنگامی که تلاش می کنیم عدالت را درک کنیم لازم است نخست به جرم و سپس به مجرم توجه داشته باشیم؛ برای پیشگیری از جرم ما باید بفهمیم چه عواملی مجرم را تشویق کرده، چه فرصتهایی در دسترس او بوده اند و چه شرایطی او را واردار به ارتکاب جرم نموده است؟ بنابراین در برنامه های پیشگیرانه باید همزمان سه موضوع را مورد بررسی و عنایت قرارداد و این سه بعد عبارتند از: مجرم، نوع جرم و محیط فیزیکی - اجتماعی پیرامون او. در هر برنامه پیشگیرانه باید این سه بعد را همزمان و در کنار هم مورد توجه قرار داد تا این برنامه ها به هدف خود که همانا اصلاح مجرم و در نهایت اصلاح جامعه است نایل آید.

در هر یک از ابعاد سه گانه مذکور، به کار بردن روش های احتیاطی و انجام اقدامات پیشگیرانه در جلوگیری از ابتلای انسان به اختلال و ناهنجاری را پیشگیری می نامند. تقدم پیشگیری بر درمان از آن جهت است که:

۱. پیشگیری نه در سالم سازی بلکه در سالم نگه داشتن فرد و اجتماع نقش سازنده ای را ایفا می کند.
۲. پیشگیری به مراتب آسانتر از درمان بوده و هزینه های آن به مراتب کمتر از هزینه های درمان است.
۳. ارتکاب هر جرم، آثار و تبعات زیانباری را بر مجرم و جامعه در بر داشته و لطامت زیادی را هم بر شخص مجرم و هم بر اعضای جامعه وارد می کند و مجازات هر چند که بر فرض بتواند مجرم را متنبه سازد و عبرت دیگران را در پی داشته باشد لکن به هیچ وجه نمی تواند آثار و تبعات آن را جبران کند و فرصت ها و حرمت های از دست رفته را بازیابد و مجرم و جامعه را به جایگاه قبل از وقوع جرم بازگرداند. بطور کلی شاید بتوان گفت که اقدام پیشگیرانه از وقوع یک جرم باید بر یک مبنای شش گانه قرار بگیرد که این موارد شش گانه عبارتند از:

۱- تعیین آماج جرم: منظور از آماج جرم یعنی تعیین مخاطبان برنامه پیشگیرانه به عبارتی دیگر در این مرحله هدف مورد نظر یا جرم مطمح نظر تعیین می گردد.

۲- تعیین تئوری پایه جرم شناسی: باید گفت در مورد علل و عوامل بروز جرم دیدگاهها و نظریه های گوناگونی در جرم شناسی ارائه گردیده است. به عنوان مثال مکتب تحقیقی جرم را معلول جبرهای زیستی، روانی می داند و یا در دیدگاه سنتی، مجرم با اراده و اختیار به گزینش فعل مجرمانه مبادرت می ورزد.

دیدگاههای متأثر از جامعه شناسی جنایی، جرم را معلول عوامل اجتماعی می شناسد. لذا باید در مورد علل و عوامل بروز جرم مورد نظر به بررسی پرداخته و یکی از دیدگاههای پایه جرم شناسی را انتخاب نمود.

۳- تعیین اهداف پیشگیری: منظور تعیین اهداف جزئی و عملیاتی می باشد نه اهداف کلی و غیر قابل ارزیابی.

۴- انتخاب نوع پیشگیری: بر حسب اهداف تعیین شده یکی از انواع پیشگیری که در ادامه مباحث به آنها اشاره خواهد شد باید تعیین گردد.

۵- تعیین متولی اقدامات پیشگیرانه: انتخاب مجری طرح پیشگیری یکی از مبانی این طرح می باشد که می تواند قوه قضائیه، نیروی پلیس و یا یکی از مراکز اجتماعی باشد.

۶- مدل ارزیابی: برای موفقیت در طرح پیشگیری باید از قبل مدل ارزیابی یعنی کم و کیف آن تعیین و مشخص گردد منظور از ارزیابی در اینجا، ارزیابی علمی و عملی و واقع گرایانه می باشد. گفته شده است که پیشگیری باید واجد چهار خصیصه باشد این خصائص عبارتند از:

عناصر پیش گیری باید دارای ۴ مشخصه باشد:

۱- عنصر اول غیر قهرآمیز بودن تدابیر پیشگیرانه است. برای اعمال این تدابیر رضایت ذی نفع شرط است بنابراین برخلاف ضمانت اجرای کیفری که اصلاً رضایت اشخاص در آن شرط نیست تدابیر پیشگیرانه جنبه رضایت دارد.

۲- دومین ویژگی اختصاصی بودن اقدامات پیشگیرانه است. به این معنا باید هدف اولیه و اصلی ما از تدابیر پیشگیرانه واقعاً پیشگیری باشد در حالی که هدف اولیه مجازات اول سزادهی و بعد اصلاح و درمان است.

۳- سومین ویژگی تدابیر باید باعث کاستن آثار و شدت جرم شود. ما در این مرحله از پیش گیری تلاش می کنیم اندیشه مجرمانه را قطع کنیم کاری کنیم که اشخاص موقعیت محقق کردن اندیشه مجرمانه را نداشته باشند بنابراین این اقدامات گاهی جنبه کنش یا پیشین یا جنبه واکنش یا پسین دارند.

۴- مورد چهارم: باید عوامل خطر آفرین و محیط اجتماعی در پیشگیری مورد توجه قرار بگیرند.

در دهه های اخیر، سیاست جنایی کشورهای مختلف عرصه ی تقابل میان دیدگاه های قدیمی سزاگرایانه و رویکرد های بازپرورانه بوده است. سزاگزایی در واقع ((عبرت آموزی و بازدارندگی حاصل از مجازات)) است و بازپروری ((تلاش برای اصلاح مجرمان و بازگرداندن آنان به جامعه)). نقطه اشتراک این دو دیدگاه، مداخله آنها پس از ارتکاب جرم بود. با این حال ظهور دیدگاه سومی به نام ((پیشگیری))، سیاست ها و برنامه های نظام عدالت کیفری را کاملاً متحول کرد. نقطه تمایز این دیدگاه نسبت به دیدگاه های قدیمی، قدم گذاشتن به مراحل پیش از ارتکاب جرم است. به این ترتیب برنامه ریزی برای کنترل جرم، پیش از وقوع جرم صورت می گیرد و نقطه ی تمرکز پلیس و دستگاه قضایی به ((پیش بینی امکان ارتکاب جرم در آینده و تلاش برای مهار آن)) معطوف می شود. این دیدگاه نوین طی سه دهه اخیر در بسیاری کشورها به اجرا گذاشته شده و اثر بخشی نتایج آن موجب گسترش آن در سیاست های کیفری جوامع پیشرفته ی جهان شده است. در واقع یکی از تفاوت های عمده تدابیر پیشگیرانه با برنامه های سزاگرایانه و بازپرورانه، اختلاف در یافته های حاصل از مطالب اثربخشی این برنامه ها است. همچنین مطالعه هزینه های مادی و معنوی وقوع جرم نشان داد، هزینه برنامه های موثر پیشگیرانه بسیار کمتر از زبانی است که جرم به لحاظ مادی به جامعه وارد می سازد، که البته باید به این هزینه ها هزینه ی معنوی جرم را نیز اضافه کرد. به همین دلیل است که امروزه سیاست های پیشگیرانه گذشته از ویژگی های کنترلی و بازدارنده، به لحاظ اقتصادی نیز قابل توجه تر به نظر می رسند، به خصوص آنکه مکانیزم های ارزیابی به طور فعال در دل این سیاست ها و برنامه ها گنجانده شده اند و به این ترتیب برنامه هایی که از کارآیی یا اثر بخشی لازم برخوردار نباشند بلافاصله کنار گذاشته

می شوند. بنابراین بودجه محدود نظام عدالت کیفری تنها به اقداماتی اختصاص پیدا می کند که ارزیابی های علمی و مدرک محور، اثربخشی آنها را تایید می کنند. خبرگان قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، با قرار دادن وظیفه پیشگیری از جرم بر عهده قوه قضائیه در اصل ۱۵۶ این قانون، نشان دادند که به خوبی از اهمیت این رویکرد نوین جرم شناختی آگاهی داشته و به حای یک نظام حقوقی منفعل خواهان یک نظام عدالت کیفری پیشرو و فعال هستند. با این حال نگاهی به گذشته نشان می دهد که در طول سال های گذشته، تنها گام های اندکی جهت نهاد سازی بستر سازی پیشگیری در دستگاه قضا، پلیس و نیز جامعه برداشته شده است. شاید ((تشکیل پلیس پیشگیری)) و سپس ((معاونت اجتماعی و پیشگیری از جرم قوه قضائیه)) را بتوان مهم ترین اقدامات نهادی صورت گرفته در این خصوص معرفی کرد. گذشته از مشکلات ساختاری در کشور ما، نبود آموزش نیز مانعی جدی برای پیشبرد اهداف و برنامه های پیشگیری از وقوع و تکرار جرم است. بی تردید ((آموزش)) از مولفه های اساسی و تاثیرگذار در کارآمد سازی سیاست ها و برنامه های پیشگیری در جامعه است. این آموزش دو گروه مختلف را دربر می گیرد، از یک سو مقامات رسمی، قضات، ضابطین و در یک کلام نیروهای نظام عدالت کیفری و از سوی دیگر، شامل آموزش عمومی و همگانی می شود. نبود آموزش در سطح اول، پیشگیری را تبدیل به یک عنصر نمادین و فاقد کاربرد می سازد و در سطح دوم، یعنی عموم مردم، منجر به کاهش مشارکت عمومی و در نتیجه افزایش هزینه پیشگیری و کاهش کارایی آن می شود. همانگونه که لایحه ی در حال تصویب ((پیشگیری از وقوع جرم)) نیز مشعر بر آن است، پیشگیری از جرایم و آسیب های اجتماعی جز با مشارکت فعال تمام قوای کشور امکان پذیر نیست. در این راستا معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه در یک برنامه ملی با مشارکت تمام مسئولین ذیربط، با هدف آموزش و تمرین کار دسته جمعی برای پیشگیری، اقدام به برگزاری کارگاه علمی - کاربردی مدیریت پیشگیری از جرم و آسیب های اجتماعی نمود و با تقسیم بندی کشور به هفت منطقه و با میزبانی مشهد، تبریز، کرمانشاه، اصفهان، اهواز، شیراز و تهران تمام استان های کشور در این کارگاه مشارکت یافتند^۱.

۲-۱ معنی لغوی و مفهوم اصطلاحی پیشگیری

در فرهنگ معین، پیش گیری (prevention) در لغت به معنای جلوگیری، دفع، منع سرایت مرض از پیش، تقدم به حفظ، صیانت، حفظ صحت، جلوگیری از وقوع جرم است^۲. این واژه در فرهنگ لغت انگلیسی «زندم هوس» مانع شدن از اینکه چیزی رخ دهد، معنا گردیده است^۳ و در زبان عربی کلمه «الوقایه» تداعی کننده آن است. از نظر ریشه شناسی، کلمه پیش گیری دارای دو بعد است: ۱- به معنی «پیش دستی کردن، پیشی گرفتن و به جلوی چیزی رفتن» و ۲- به معنی «آگاه کردن، خبر چیزی را دادن و هشدار دادن» است. اما در جرم شناسی پیش گیرانه، پیش گیری در معنی نخست آن مورد استفاده

۱. محمد نسل، غلام رضا، مدیریت پیشگیری از وقوع جرم و آسیب های اجتماعی، تهران، نشر میزان، ص ۱۵، ۱۳۹۱.

۲. فرهنگ لغت معین، ص ۹۳۳.

۳. Random hous, 1999.

قرار می‌گیرد، یعنی با استفاده از فنون مختلف از وقوع بزهکاری جلوگیری کردن است و هدف از آن، به جلوی جرم رفتن و پیشی گرفتن از بزهکاری است. در مفهوم پیشگیری و مصداق‌های آن دو جهت‌گیری کلی دیده می‌شود. برخی از جرم‌شناسان مفهوم وسیعی برای پیشگیری قائل شده و گروهی دیگر پیش‌گیری را در مفهوم محدود و مضیق به کار می‌برند. هر یک از این دو را به طور مختصر توضیح می‌دهیم:

مطابق مفهوم موسع، انجام هر اقدامی که علیه جرم بوده و آن را کاهش دهد، پیشگیری محسوب می‌شود. براساس این برداشت انواع تدابیر کیفری و غیر کیفری چه مربوط به قبل و چه مربوط به بعد از وقوع جرم، پیشگیری محسوب می‌شوند. به همین دلیل در این تعبیر، حتی تعقیب و دستگیری بزهکاران، اعمال مجازات یا تعلیق اجرای آن، الزام آنان به جبران خسارت مجنی علیه و فردی کردن مجازات توسط قاضی نیز، پیشگیری به شمار می‌آیند. لذا این مفهوم طیف وسیعی از اقدامات کیفری و غیر کیفری را در بر می‌گیرد.^۴

اما در مفهوم مضیق؛ پیشگیری به مجموعه وسایل و ابزارهایی اطلاق می‌شود که جامعه برای مهار بهتر بزهکاری از طریق حذف یا محدود کردن عوامل جرم‌زا یا از طریق اعمال مدیریت مناسب نسبت به عوامل محیط فیزیکی و محیط اجتماعی موجد فرصت‌های جرم، مورد استفاده قرار می‌دهد.^۵ به عبارتی دیگر در این رویکرد پیشگیری از کیفر جدا شده است و صرفاً ناظر به تدابیر و اقدامات غیر قهرآمیز است. برخی از جرم‌شناسان هم مفهوم پیشگیری را به دو قسم مفهوم عام و خاص تقسیم کرده‌اند:

مفهوم عام پیشگیری: پیش‌گیری در این معنا، عبارت است از کلیه اقدامات و تدابیری است که برای مبارزه با بزهکاری صورت می‌گیرد اعم از واکنش‌های جامعه علیه جرم از قبیل مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی و جبران ضرر و زیان مجنی‌علیه، فردی کردن مجازات‌ها و اعطای آزادی مشروط و استفاده از مجازات‌های جایگزین حبس، بازپروری و هر اقدامی که برای اصلاح مجرم و جلوگیری از تکرار جرم در آینده صورت می‌گیرد. همچنین سایر نمودهای واکنش اجتماعی که در جهت تقلیل یا از بین بردن علل بزهکاری و قبل از وقوع جرم به منظور خنثی کردن عوامل جرم‌زای محیط خانوادگی، اجتماعی بزهکار که در تکوین جرم مؤثرند بعمل می‌آید و نیز فعالیت‌هایی که برای جلوگیری از فعلیت یافتن اندیشه‌های مجرمانه بزهکاران در جامعه صورت می‌گیرد. بنابراین مفهوم پیش‌گیری در معنای عام طیف وسیعی از انواع پیش‌گیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین را اعم از پیش‌گیری کیفری و پیش‌گیری غیر کیفری را در بر می‌گیرد.

۱. نجفی ابرندآبادی، علی حسین، تقریرات درس جرم‌شناسی (پیش‌گیری)، دوره دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی دانشگاه تربیت

مدرس ۱۳۸۳: ۷۳۷

۵. همان، ص ۷۴۰.

۳-۱ مفهوم خاص پیشگیری

پیشگیری در این معنا، عبارت است از تعیین و استفاده از مجموع وسائل و تدابیری است که به هدف مهار کردن بهتر بزهکاری، از طریق از بین بردن یا خنثی کردن عوامل جرمزای محیط زندگی بزهکار بدون توسل به اعمال مجازات یا اقدامات تأمینی و تربیتی و قبل از وقوع جرائم در یک جامعه معینی یا یک شهر یا منطقه‌ای از یک شهر به مرحله اجراء گذارده می‌شود.

این شیوه پیشگیری از جهات زیر حائز اهمیت است:

- نخست، این که اقدامات پیش‌گیرانه بایستی از وقوع جرم و نسبت به جامعه آماری معینی و به هدف جلوگیری از ارتکاب جرم باشد.

- دوم، این اقدامات منحصراً بایستی شامل تدابیر وسائلی باشد که فاقد خصیصه‌های رنج‌آور و ارباب باشد.

- سوم، اقدامات پیش‌گیرانه لزوماً بایستی ناظر به تدابیر حمایتی، از قبیل حمایت‌های انسانی و اخلاقی نسبت به بزهکار در محیط خانواده، مدرسه، و محل کار باشد.

بنابراین سیاست جنائی در خصوص پیشگیری خاص، ناظر به تعیین مؤثرترین ابزار و وسائل برای مهار کردن بزهکاری از دو جهت قابل توجه می‌باشد. یکی این که، اقدامات پیش‌گیرانه از طریق از بین بردن یا به حداقل رسانیدن تأثیر عوامل جرمزای محیط زندگی بزهکار و قبل از وقوع جرم صورت گیرد و دیگری ناظر به از بین بردن فرصت‌های مناسب ارتکاب جرم از مجرمین بدون توسل به کیفر یا اجرای آن است.

به علاوه پیشگیری خاص شامل انواع مختلفی است که مهمترین آنها عبارتند از پیشگیری اجتماعی و مدل‌های آن، و پیشگیری وضعی و مدل‌های آن و پیشگیری زودرس می‌باشد که در مباحث بعدی به آنها اشاره خواهد شد.^۶

۴-۱ تعریف پیشگیری

تعاریف متعددی از پیشگیری ارائه شده است. در ماده یک لایحه پیشگیری از جرم (که در حال حاضر مراحل پایانی تصویب را می‌گذراند) نیز، پیشگیری از وقوع جرم عبارت از « پیش بینی، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای از میان بردن یا کاهش آن » تعریف شده است. در تعریفی که توسط مرکز پیشگیری از جرم در استافورد^۷ انگلستان ارائه شده، پیشگیری از جرم به نحو زیر تعریف شده است: پیشگیری از جرم پیش بینی، شناسایی و برآورد خطر جرم و ابداع اقداماتی برای از بین بردن یا کاهش آن است. «

واحد پیشگیری از جرم دادگستری استرالیا نیز پیشگیری از جرم را به عنوان « کاهش خطر وقوع و شدت بالقوه جرم و بی‌نظمی از طریق مداخله در علل آن » تعریف کرده است.

6. کتاب مجموعه مقالات نخستین کنگره بین‌المللی - دانشگاه آزاد اسلامی نویسنده: محمد صالح ولیدی به نقل از خبرگزاری فارس

Y. stafford (the institute prevention of crime)

مرکز بین المللی پیشگیری از جرایم در تعریف این واژه عنوان می‌دارد: «هر عملی که باعث کاهش بزهکاری، خشونت، ناامنی از طریق مشخص کردن و حل کردن عوامل ایجادکننده این مشکلات به روش علمی شود؛ پیشگیری از جرایم است.

ریموند گسن معتقد است که مراد از پیشگیری هر فعالیت سیاست جنایی (criminelle politique) است که غرض انحصاری و غیر کلی آن، تحدید حدود امکان پیش آمد مجموعه اعمال جنایی از راه غیر ممکن الوقوع ساختن یا دشوار نمودن یا احتمال آن را پایین آوردن است، بدون آنکه به تهدید کیفر یا اجرای آن متوسل شوند. به دیگر سخن، هر رویه‌ای که اعمال شود و نتیجه آن نشان دهد که از نرخ بزهکاری کاسته شده، آن رویه را می‌توان پیشگیری دانست.

علاوه بر آنچه گفته شد، اصطلاح پیشگیری از جرم از دو واژه پیشگیری و جرم تشکیل شده است. جرم تعریف شناخته شده و معروفی دارد که بر هر فعل یا ترک فعلی که قانون برای آن مجازات یا اقدامات تأمینی، تنبیهی و تربیتی در نظر گرفته باشد اطلاق می‌شود.

در گذشته از این واژه بیشتر معنای پیشگیری کیفری برداشت می‌شده که مجموعه ای مجازات ها و اقدامات تأمینی می‌باشد به گونه ای که در جوامع گذشته از انواع مجازات ها برای مقابله با جرائم و ایجاد رعب و وحشت در بزهکاران استفاده شده است، در حالی که امروزه پیشگیری معنای جدیدی یافته و شامل کلیه تدابیری و اقدامات غیر کیفری است که مانع شکل گیری جرم و بزه در صحنه اندیشه بزهکار و ساحت جامعه می‌شود.

توجه به آموزه های دینی در خصوص پیشگیری از جرم از اهمیت بالایی برای نظام قضایی ما که مبتنی بر احکام اسلامی است برخوردار می‌باشد. بی تردید اقدامات پیشگیرانه از وقوع جرم و بزهکاری و انحراف و گمراهی از اصول قضایی اسلامی و سیاست های جنایی اسلام، محسوب می‌شود. این اقدامات پیشگیرانه مجموعه ای از اقدامات و فعالیت های سازنده تربیتی، آموزشی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی را در بر می‌گیرد.

هدف پیشگیری از جرم کاهش احتمال وقوع جرم در آینده است. پیشگیری از جرم به مجموعه اقداماتی گفته می‌شود که برای جلوگیری از فعل و انفعال زیان آور و محتمل برای فرد یا گروه و یا هر دو به عمل می‌آید مثل پیشگیری از حوادث کار، پیشگیری از جرائم جوانان و پیشگیری از حوادث در جاده ها و غیره. پیشگیری از وقوع جرم از جهت خط مشی و از جهت علمی و عملی به سنت های فرهنگی، سیاسی و فکری جامعه بستگی دارد.

به طور کلی پیشگیری به عنوان یکی از سیاست ها و اقدامات اساسی در حوزه کنترل و نظارت اجتماعی محسوب می‌شود. این سیاست ها به کلیه اقدامات و راهکاری مستقیم و غیر مستقیم بازدارنده از وقوع جرم و انحراف و کژ رفتاری معطوف می‌باشد و لذا از این جهت یک ((سیاست پیشینی)) است که در برابر انواع مجازات ها و اقدامات تأمینی و تربیتی که ((سیاست پسینی)) است قرار می‌گیرد و از آن کارآمدتر و مؤثرتر و از نظر هزینه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی نیز به صرفه تر است.

در مجموعه سیاست های پیشگیری باید سه مرحله را در پیشگیری از جرم مورد توجه قرار داد:

۱ - مرحله اول (پیش از وقوع جرم): در این مرحله باید به اصل فراگیری سلامت اجتماعی توجه نمود و کلیه اقدامات و برنامه ها را بر اساس آن سازماندهی کرد. برخوردار ساختن آحاد جامعه از نیازهای اساسی زندگی (امنیت اجتماعی) و استمرار آن در شرایط بحرانی، پیش بینی چارچوب قانونی نامناسب با تدابیر و اقدامات پیشگیرانه، وضع قوانین حمایتی کودکان، خانواده ها، توجه ویژه به نقش پیشگیرانه آموزش و پرورش رسمی، مدارس و مراکز آموزش عالی در قالب عناوین، محتوا و برنامه های آموزشی، تربیتی و پرورشی، ایجاد هماهنگی بین نهادهای خانه، مدارس، اجتماع، رسانه ها و... در زمینه برنامه های پیشگیرانه از جمله اقدامات اساسی است که در مرحله پیش از وقوع جرم باید در جهت ایجاد سلامت اجتماعی انجام گیرد.

۲- مرحله دوم (وقوع جرم): سیاست های پیشگیری شکل خاصی به خود می گیرد. در این مرحله پدیده جرم و بزهکاری از منظر پیشگیری به طور جدی مورد بررسی و مطالعه قرار می گیرد. علل و عوامل شکل گیری و گسترش آن شناسایی می شوند، انواع جرائم، میزان شیوع و گستردگی آن، گسترش جغرافیایی جرم و نقشه جهانی آن ترسیم می شود و امکانات نهادهای فعال همانند پلیس و نیروی انتظامی، دادگاهها و نهادهای قضایی، مؤسسات مشاوره و مددکاری افزایش داده می شود.

۳- مرحله سوم (مرحله پس از وقوع جرم): در این مرحله تأکید بر کشف، تعقیب و مجازات و تنبیه مجرمان و بزهکاران است. آن چنانکه در کتب حقوق جزا مورد اشاره قرار گرفته است، نظام های حقوقی اهدافی را برای مجازات مجرمین و بزهکاران در نظر گرفته اند که یکی از آنها را ((اصلاح)) مجرمین می دانند. مجازات و تنبیه باید نقش درمان کننده برای کجروان داشته باشد و در اصطلاح و بازگشت او به جامعه مؤثر باشد. بی تردید در این زمینه مجازات ها و بخصوص مجازات زندان نیاز به مطالعه و بازنگری در تمام ابعاد دارد و لازم است در کلیه مراحل ورود مجرم و بزهکار به زندان، سیاست ها، اقدامات و برنامه ها مورد توجه و عمل قرار گیرد. رعایت اصول اجرای مجازات ها و توجه به کرامت، عزت و جایگاه انسانی محکومان و خودداری از تحقیر و تخریب شخصیت آنان، بکارگیری انواع روشها و راهکارهای بازپروری، مشاوره درمانی، گروه درمانی، تقویت مراکز اصلاح و تربیت تقویت امکانات و تجهیزات زندانها، بکارگیری نیروهای انسانی تربیت گرا در کادرهای مختلف زندان، اجرای برنامه های آزادی مشروط و آماده سازی فرد برای از سرگیری زندگی اجتماعی، برنامه های نظارت پس از خروج از زندان، حمایت مادی و معنوی از افراد آزاد شده و... از جمله اقدامات برنامه های حمایتی است که در راستای پیشگیری از جرم در این مرحله ارزیابی می شود. با توجه به مطالب گفته شده معلوم می شود که برنامه های پیشگیری از جرم گستره وسیعی از اقدامات و برنامه ها را در بخش های مختلف جامعه و دولت را در بر می گیرد و بر این اساس نوعی هماهنگی را بین قوای مجریه، قضاییه، مقننه از یک سو و مشارکت نهادهای مردمی از سوی دیگر در برنامه های پیشگیری از جرم ضروری می نماید.

گسن معتقد است که جرم شناسی پیشگیری شاخه ای از جرم شناسی کاربردی است که موضوع آن تعیین مؤثرترین وسایل برای تأمین پیشگیری از جرم در مقیاس کل اجتماع یا یک جهت محدودتر مثلاً یک شهر، ناحیه ای از شهر و غیره خارج از ارباب عمومی به وسیله تهدید کیفری است. در جرم شناسی شش نوع پیشگیری قابل تصور است، چهار نوع تحت عنوان پیشگیری متداول و دو نوع دیگر به عنوان پیشگیری جدید

است.

الف- پیشگیری های متداول که شامل زیر می باشد:

۱- پیشگیری از بزهکاری اطفال و پیشگیری از بزهکاری عمومی

۲- پیشگیری عمومی و اختصاصی

۳- پیشگیری انفعالی (منفعلا نه) و پیشگیری فعال

۴- پیشگیری اولیه، ثانویه و ثالث

ب - پیشگیری های جدید که شامل موارد زیر است:

۱- پیشگیری وضعی

۲- پیشگیری اجتماعی

پیشگیری از جرم معمولاً از طریق اجرای قانون و مجازات ها، کاهش فرصت های ارتکاب جرم و برنامه های توسعه اجتماعی انجام می گیرد. اجرای قانون و اقدامات تنبیهی تلاش دارد تا فرصتهای افراد برای ارتکاب جرم را محدود کند که از طریق آموزش مؤثر و تنبیه مجرمین می تواند انجام شود. کاهش فرصت به معنای تدبیر امنیتی برای حمایت از اموال و اشخاص در برابر جرم است که می تواند شامل اقداماتی طراحی محیطی شود. برای مثال پلیس و برنامه ریزان شهری می توانند از طریق اصلاح سیستم ایاب و ذهاب و تعیین محل مدارس از وقوع جرم پیشگیری کنند. اقدامات مؤثر توسعه معمولاً اقداماتی است که به سوی گروههای در معرض خطری هدف گیری دارند که نه فقط به لحاظ اقتصادی- اجتماعی آسیب دیده اند بلکه همچنین شامل آنهایی می شود که درگیر مسائل محلی، مدرسه و خانواده می باشند. انواع مختلفی از برنامه های پیشگیری از جرم وجود دارد که در نهایت در 2 طبقه کلی قرار می گیرند: پیشگیری اجتماعی (پیشگیری از طریق توسعه اجتماعی) و پیشگیری وضعی. این دو نوع پیشگیری در زمره روشهای پیشگیرانه غیر کیفری است. به طور کلی پیشگیری غیر کیفری دارای ویژگیهای زیر می باشند:

- قبل از ارتکاب جرم پیش بینی و تدارک شده باشد.

- ناظر بر شرایط و عوامل نوعی جرم باشد و به فرد خاصی بستگی نداشته باشد.

- هدف انحصاری از این اقدامات تهدید وقوع جرم باشد.

- از آنجائیکه این اقدامات قبل از وقوع جرم مورد استفاده قرار می گیرند لذا باید فاقد خصیصه کیفری و قهرآمیز باشند.

- عدم توجه به هر یک از اقدامات پیشگیرانه زنگ خطر و هشدار است که خبر از وقوع جرائم در آینده می دهد.

- به شکل سنتی پیشگیری از جرم ، رویکرد وضعی را بیشتر مورد توجه قرار داده است . پیشگیری از وضعی از جرم معمولاً با همکاری پلیس انجام گرفته است . ویژگی ها و انواع این دو رویکرد در حوزه مربوط به پیشگیری از جرم پرداخته می شود:

۱-۵ پیشگیری وضعی

مصادیق و روشهای عملی پیشگیری وضعی از جرم مدت های مدیدی پیش از اینکه تحت این عنوان مشهور شود وجود داشته است ، تمامی اقداماتی که برای خنثی کردن و فعالیتهای سارقین اماکن و افزایش مراقبت از فضاهای عمومی و تشکیل گروههای مراقبت توسط پلیس و سیستم قضایی انجام شده با آنچه که کلارک آن را پیشگیری وضعی از جرم نام نهاده است، کاملاً مطابقت دارد . به بیان دیگر پیشگیری وضعی از جرم عنوان جدیدی است بر آنچه که پلیس یا عامه آن را پیشگیری از جرم می نامند. پیشگیری وضعی را اقدامات پیشگیرانه معطوف به اوضاع و احوالی که جرائم ممکن است در آن وضع به وقوع بپیوندند ترسیم می کنند یا به طور صریحتر پیشگیری وضعی شامل اقدامات غیر کیفری است که هدفشان جلوگیری از به فعل درآوردن اندیشه مجرمانه با تغییر دادن اوضاع احوال خاصی است که یک سلسله جرائم مشابه در آن شرایط به وقوع پیوسته و یا ممکن است در آن اوضاع و احوال ارتکاب یابد. هدف پیشگیری وضعی تهدید موقعیتهای ارتکاب جرم است به عبارت دیگر هدف این رویکرد کاهش فرصتهای مجرمین برای ارتکاب جرم است . معمولاً از طریق طرح هایی مانند اعمال قانون و مجازاتها و امنیت مالی و شخصی ، همچنین این اصطلاح اشاره به سخت تر کردن هدف دارد . این رهیافت در وسیع ترین معنای خود متضمن مساعی گسترده است . برای اینکه قربانیان اجتماعی با تقلیل آسیب پذیریشان از راه تبدیل آنان به آماج های غیر قابل اصابت یا استمداد از خدمات خصوصی تأمین در برابر جرم حمایت شوند . این شیوه بهتر از آن است که روی پلیس یا روی تغییر رفتار بزهکاران بالقوه حساب می شود . زرژ پیکا پیشگیری وضعی را اینگونه تعریف می کند: «پیشگیری وضعی عبارت است از اقدام به محدود کردن فرصتهای ارتکاب جرم یا مشکل کردن تحقق این فرصت برای مجرمین بالقوه. به عبارت دیگر، پیشگیری وضعی از طریق کاهش و تقلیل فرصتهای مجرمانه و یا فرصتهای ارتکاب جرم عملی می گردد. این رویکرد در پی آن است تا از طریق طراحی محیطی و از راه طراحی و مدیریت محیط فیزیکی ساختمانها، اماکن مسکونی و محیطهای تجاری امنیت عمومی را افزایش و ترس از وقوع جرم را کاهش دهد.

۱-۶ استراتژی های پیشگیری وضعی

بر اساس نظر کلارک پیشگیری وضعی از جرم اصطلاحی است که برای اولین بار توسط واحد پژوهش وزارت انگلستان وضع شده است. کلارک ۱۲ روش را برای طراحان پیشگیری وسیع از جرم برشمرده و هر کدام از آنها را در قالب یکی از سه گروه زیر تحت عنوان: «افزایش اقدامات لازم برای ارتکاب جرم، افزایش خطرات ارتکاب جرم و کاهش جاذبه آماج ها جای داده است:

۱- افزایش اقدامات لازم برای ارتکاب جرم: قصد یک سری از استراتژی ها تحت تأثیر قرار دادن میزان تلاشها و اقدامات لازم برای ارتکاب جرم توسط مجرم می باشد.

تکنیک های حمایت و حفاظت از آماجها سعی دارد با ایجاد موانع فیزیکی مناسب سبب محدود شدن فعالیت مجرمین بالقوه گردد. قفل کردن درها، استفاده از قفل فرمان در اتومبیلها، استفاده از گاو صندوق ها و بهره گیری از شیشه های ضد گلوله نمونه هایی از حمایت و حفاظت از آماجهای جرم به شمار می روند.

اقدامات مربوط به کنترل دسترسی ورود مجرمین بالقوه را به محیط های فیزیکی یا مجازی مشکل تر می سازد. از کنترل دسترسی در طراحی محیط های شهری به طور گسترده برای جلوگیری از ورود غریبه های به محیط های خاصی استفاده می شود. برای مثال (با مسدود کردن خیابان از ورود اتومبیل های غریبه به یک محل خاص جلوگیری می کنند) همچنین از این تکنیک می توان در ساختمانها استفاده کرد، برای مثال با قرار دادن یک میز پذیرش در اماکن عمومی یا خصوصی ورود یا خروج را کنترل می کنند) کلمات عبور یا کدهای بانکی الکترونیکی که موجب محدودیت دسترسی به پرونده ها در سیستم های الکترونیکی می گردند، نمونه هایی از کنترل دسترسی می باشد. برخی از روش های پیشگیری موضعی از جرم سعی دارند مجرمین را منحرف نمایند بدین نحو که از مواجه شدن بزهارک بالقوه با موقعیت یا فرصت ارتکاب جرم پیشگیری کنند. طراحی و ساخت استادیوم های فوتبال به نحوی است که تماشاچیان رقیب از هم جدا باشند تا بدینوسیله فرصت اعمال خشونت بالا کمتر شود. نمونه ای از تکنیک مذکور است:

۲- افزایش خطرات ارتکاب جرم: گروهی دیگر از تکنیک های تشریح شده توسط کلارک سعی در افزایش خطرات ارتکاب جرم برای مجرمین بالقوه دارند. کنترل ورود یا خروج برای مشکل ساختن ورود یا خروج برخی از اشیاء به محله های خاصی صورت می گیرد. برای نمونه فلزیابهای کار گذاشته شده در فرودگاه موجب افزایش خطر دستگیری کسانی که قصد بردن سلاح یا مواد منفجره به داخل هواپیما دارند می گردد. دستگاههای دزدگیر یا کشف سرقت در فروشگاههای کتاب و... به منظور جلوگیری از سرقت کتاب یا اجناس نصب می شود. شاید مراقبت رسمی و نظارت معروفترین تکنیک وضعی از جرم باشد. مراقبت رسمی شامل بهره گیری از افسران ملبس به لباس رسمی (یونیفرم) یا وسایل کنترل و مراقبت برای ترساندن مجرمین بالقوه است. دوربینهای امنیتی و سایر ابزار آلات الکترونیکی امنیتی قابلیت های مراقبت پلیس را گسترش و افزایش می دهند. پیشرفت و توسعه فن آوری موجب ادامه گسترش اشکال مراقبت موجود فعال

خواهد شد. بلیط فروشان ایستگاههای مترو، نگهبانان هتلها یا سایرین می توانند در محله های کار خودشان اقدام به افزایش مراقبت نموده و خطر وقوع جرم را کاهش دهند.

مراقبت طبیعی مجموعه ای از روشهای افزایش توانایی انسانها یا ماشینها برای مراقبت از یک منطقه می باشد. چراغانی خیابانها این امکان را برای ساکنین یا عابران فراهم می کنند تا فعالیتهایی که در خیابانها رخ می دهد نظارت یا دید کافی داشته باشند. بر همین طریق از بین بردن یا رفع موانع دید از جلوی درب منازل ممکن است موجب افزایش رؤیت پذیری سارقین بالقوه منازل شود و مراقبتهای عابرین و رهگذران از این طریق بیشتر شود.

۷-۱ کاهش جاذبه آماجها

هدف آخرین مجموعه از تکنیک های پیشگیری وضعی که کلارک آنها را مورد بحث و بررسی قرار داده است کاهش سود حاصله از ارتکاب جرم می باشد. حذف آماجها، منافع بالقوه حاصله را از دسترسی مجرمین بالقوه دور نگه می دارد. نمونه های از قبیل بلیط به جای پول برای پرداخت به وسایل نقلیه عمومی (به نحوی که رانندگان دسترسی به پول نداشته باشند) استفاده از صندوقهای قفل شونده زمانی در فروشگاههای شبانه روزی که سبب کاهش موجودی پول نقد و کاهش احتمال سرقت به عنف از حسابداری می شود. از جمله اقدامات مرتبط با روشهای فوق الذکر می باشد. همچنین با علامتگذاری اموالی که بیشتر آماج سارقین واقع می شوند می توان منافع بالقوه را کاهش داد. برنامه های علامتگذاری اموال و نشانه گذاری دامها و ثبت شماره شناسایی اتومبیل در سایر قسمتهای اتومبیل نمونه هایی از تدابیر شناسایی اموال به شمار می روند. همچنین می توان منافع را با از بین بردن جاذبه هایی که برای مجرمین دارند تقلیل داد. آخرین تکنیک پیشگیری وضعی که کلارک از آن به عنوان وضع قواعد خاص یاد می کند، سعی دارد با تعیین قواعد مخصوص مجرمین بالقوه را با این واقعیت مواجه سازد که در صورت انجام عمل ممنوعه باید قیمت سنگینی را بپردازد. قواعد وضع شده از سوی سازمانها و مؤسسات در مورد آزار و اذیت جنسی خانمها سبب می شود که مجرمین بالقوه از این رفتار اجتناب کنند.

۸-۱ پیشگیری اجتماعی (پیشگیری از طریق توسعه اجتماعی)

این یک واقعیت است که بزهکاری تابع تحول جامعه است. از این رو مشاهده می گردد که در جوامع روستایی نظارت و کنترل اجتماعی که عمدتاً از نوع غیر رسمی می باشد قویتر است. بزهکاری و جرم نیز به همان اندازه ضعیفتر است زیرا در این اجتماعات پایه های دین و پایبندی به ارزشهای اخلاقی قویتر است. اما در جوامع شهری افزایش نابرابریها انواع نابسامانی های اجتماعی و اقتصادی، بیکاری و حاشیه نشینی بخشی از مردم، فقدان امنیت مالی، تورم، عدم دسترسی به امکانات مساوی برای استفاده از فرصتهای آموزشی و بهداشتی، رفاهی و تفریحی زمینه مساعدی برای ارتکاب جرم و گسترش فعالیتهای بزهکارانه پراکنده یا سازمان یافته را هموار می سازد. اندیشه توسل به پیشگیری اجتماعی بزهکاری به پیشوایان مکتب تحقیقی

در ربع آخر سده نوزدهم بر می گردد. انریکو فری معتقد بود که پیشگیری عام با تهدید کیفر خیالی بیش نیست. می باید آنچه وی آنها را جانشین های کیفری می نامد یعنی تدابیر اجتماعی، جایگزینی برای کیفرها وارد سیاست های جنایی شود.

پیش فرض اصلی رویکرد پیشگیرانه اجتماعی به جرم این است که انحرافات اجتماعی به طور اعم و جرم به معنای نقض قانون به طور اخص، ریشه در محیط اجتماعی پیرامون فرد کج رو دارد و قبل از هر اقدامی باید این نکته را مورد توجه قرار داد که چه عوامل اجتماعی باعث می شود فرد به ورطه کجروی و انحراف بیفتد. بنابراین شناسایی این عوامل پیش زمینه هر گونه رویکرد مداخله گرایانه در بحث پیشگیری از جرم است. در این رویکرد به جرم به عنوان یک واقعیت اجتماعی نگریسته می شود که ریشه در واقعیت های اجتماعی دیگری (به عنوان عوامل تأثیر گذار) دارد. پیشگیری اجتماعی بر مبنای علت شناسی استوار است که نظر بر حذف یا خنثی کردن عواملی دارد که در تکوین جرم مؤثرند و با دخالت در محیط های اجتماعی مانع از شکل گیری انگیزه های بزهکارانه و خنثی سازی عوامل جرم زا می گردد. برنامه های توسعه اجتماعی برنامه هایی هستند که به قصد بهبود برنامه های اجتماعی و اقتصادی صورت می گیرند که در افزایش خطر اینکه یک فرد به مجرم دائمی تبدیل شود انجام می گیرد. به عبارت دیگر برنامه های *development CPSD crime privantation trought social* به شکل خاصی تلاش در کاهش مسائل اقتصادی و اجتماعی دارد که می تواند منجر به خطر رفتار مجرمانه شود. پیشگیری اجتماعی شامل مجموعه اقدامات پیش گیرنده است که با هدف کاهش و از بین بردن عواملی است که در تکوین جرم مؤثر بوده اند. تأکید آن بر محیط اجتماعی و انگیزه های مجرمین و نیز بر فرایندهای اجتماعی بلند مدت یا کوتاه مدتی است که طی آن و شاید در واکنش بزهکاری ظهور می یابد. از استراتژی های پنهان این روش می توان به طرح هایی نظیر کلپ های جوانان اشاره نمود. به نظر برایت که یکی از نظریه پردازان پیشگیری است هدف این نوع پیشگیری تقویت بنیادی است که قابلیت و توان اجتماعی کردن را به منظور تأثیر گذاری بر گروه های که بیشتر در معرض خطر هستند دارد. رویکرد متوجه کسانی است که در پیشگیری از جرم دارای مسئولیت هستند. زیرا یک سیاست فعالانه و بلند مدت است که توسط عوامل اقتصادی و اجتماعی که با رفتارهای مجرمانه ارتباط دارند، هدایت می شود. هدف این رویکرد این است که در وهله اول جرمی اتفاق نیفتد و خود یک رویکرد پیش گیرانه بلند مدت است که به شکل جدانشدنی به زندگی آنها می که در خطر هستند پیوند خورده است زیرا هدفش بهبود کیفیت زندگی آنان است. رویکرد پیشگیرانه بلند مدت به معنی سرمایه گذاری در راه حل هایی است که در جلوگیری از مسایل قبل از حادث شدن آنها نقش دارند. و یکی از رویکردهای بلند مدت در پیشگیری از جرم است. رویکرد جایگزین دیگر برنامه های پیشگیری از جرم، بلکه می تواند مکمل آنها باشد. در پیشگیری اجتماعی تلاش می شود که با انجام برنامه های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، رفاهی و نظایر آنها و درمان نارسائی های اجتماعی و بالا بردن ارزش های اجتماعی و اخلاقی شرایط یک منطقه و نیز وضعیت مجرمان بالقوه اعتلا یافته و این روند به کاهش میزان جرم بینجامد. جلوگیری از شرایط اجتماعی جرم زا، کنترل بزهکاری، و همکاری کلیه نهادهایی را

می طلبد که مرتبط با بزهکاری و جرم است، تأمین امکانات رفاهی و بهداشت، بالا بردن سطح فرهنگی و بینش اعتقادی و مذهبی مردم، تهیه مسکن ارزان، از بین بردن بیکاری، و جلوگیری از مهاجرت از جمله مهمترین برنامه ها و مولفه هایی است که در پیشگیری اجتماعی از جرم می تواند مورد تأکید و توجه قرار گیرد. این رویکرد پیش گیرانه از جرم و انحراف برای اینکه بیشتر اثر گذار باشد باید در جهت رفع نیازهایی بکوشد که برای سالهای طولانی در زندگی افراد وجود دارد.

برای پیشگیری اجتماعی از بزهکاری و انحراف با توجه به یک یا چند هدف معین (مثلاً تکرار جرم یا سازگار ساختن اجتماعی محکوم) باید کارایی هر تدبیر مورد بررسی قرار گیرد. تا با حداقل هزینه بهترین نتایج بدست آید. در این رویکرد باید به موارد ذیل تأکید و توجه داشت:

- محدود کردن نقش قانون بدون به خطر انداختن نظم و امنیت اجتماعی در مبارزه با برخی از جرائم مانند ولگردی، تجربه نشان داده در این مورد پیشگیری اجتماعی می تواند مؤثر تر از مداخله قانون باشد.
- هماهنگ کردن بخش های عمومی و خصوصی (سازمان های دولتی و غیر دولتی) که در زمینه پیشگیری از انحراف فعالیت می کنند مانند دادگستری، نیروی انتظامی، کار و امور اجتماعی، آموزش و پرورش، شهرداریها و... برای عملی ساختن این هماهنگی باید کمیته های علمی یا محل پیشگیری به وجود آورد.

- باید با تعیین چارچوب این پیشگیری به همه شهروندان در پیشگیری از جرم سهیم شوند یعنی بدون آگاهی مردم از اهداف پیشگیری و بدون شرکت تمامی مردم، پیشگیری اجتماعی عملی نمی گردد. مثلاً در مورد جرائم اطفال و نوجوانان به منظور اجتناب از بازداشت نوجوانان و تماس غیر ضروری با نظام قضایی رسمی و جلوگیری از تکرار جرم جوانان، گزینه دادرسی ترمیمی را بر می گزینند. در این صورت کودک یا نوجوان مسئولیت اقدام غیر قانونی خود را می پذیرد و می تواند در روند اتخاذ تصمیم درباره نوع تنبیه یا جبران خسارت دخیل باشد. خانواده و کمیته محلی نیز در این امر مشارکت دارند و امکان تماس بین مرتکبین خلاف و قربانی فراهم شده، از حکم محرومیت از آزادی (که معمولاً شامل بازداشت قبل از محاکمه می باشد) اجتناب می شود.

- پلیس، دادگستری و شهروندان نیاز به اعتماد متقابل در زمینه اقدام مشترک علیه خود جرم را دارند. از این رو باید با تجدید نظر در روشهای موجود این حس متقابل ایجاد گردد.

- دولت باید تدابیر امنیتی بیشتری در محله های جرم خیز اتخاذ نماید و اقداماتی که به منظور کمک به خانواده ها و بخصوص کودکانی که در معرض انحراف قرار می گیرند.

- دولت ها می توانند تدابیر ویژه امنیتی برای مؤسسات و مراکزی که در معرض خطر بزه دیدگی قرار دارند (مانند بانک ها) اتخاذ نمایند.

- وظیفه جرم شناسان این است که با رد این ادعا که ((بزهکاری یک امر محکوم است)) مسئولان دولتی را متقاعد کنند تا در استراتژیهای معمول خود تجدید نظر کنند.

برنامه های پیشگیری از جرم مجموعه وسیعی از برنامه ها و فعالیت ها را در بخش های مختلف جامعه در بر می گیرد و هیچ نهاد خاصی نمی تواند متولی آن در همه ابعاد باشد و بر این اساس نوعی هارمونی و هماهنگی بین نهادهای رسمی جامعه از یک سو و مشارکت نهادهای مردمی از سوی دیگر ضروری به نظر می رسد. در برنامه های اجتماعی پیشگیری از جرم نقش پلیس و نیروی انتظامی در ارتباط با سایر نهادها اعم از دولتی و غیر دولتی معنا پیدا می کند و پلیس بدون هماهنگی با سایر نهادها قادر به تأمین نظم و امنیت اجتماعی که هدف کلی پیشگیری از جرم است نمی باشد. در این راستا باید بر پلیس جامعه محور و نه تهدید محور تأکید و توجه داشت که خود عبارت است از: راهبرد و خط مشی، با هدف دستیابی به کنترل و کارآمد جرائم، کاهش ترس از جنایت، توسعه کیفیت زندگی، گسترش خدمات پلیس و مشروعیت کار پلیس از طریق تکیه به نام جامعه که در صدد تغییر شرایط جرم خیز هستند، این امر مستلزم مسئولیت پذیری بیشتر پلیس، سهیم شدن فعالتر و بیشتر جامعه در فرایند تصمیم گیری و توجه بیشتر به حقوق و آزادی های مردم است. پلیس اجتماع محور وظایفی مانند کاستن از احساس نا امنی، کاهش تعداد شکایات علیه خود، افزایش اطلاعات عمومی در خصوص شیوه های پیشگیری از جرم از طریق جلب مشارکت شهروندان بر عهده دارد که موجب افزایش رضایت مردم از پلیس و ارتقا میزان اعتماد عمومی به پلیس و در نهایت ایجاد احساس امنیت خواهد شد.

علاوه بر تعاریف فوق در مورد انواع پیشگیری از جرم ، تعاریف دیگری نیز از حقوقدانان مختلف بیان می دارم:

همانطور که در فوق ذکر کردیم پیشگیری در یک تقسیم بندی نیز به دو دسته پیشگیری کیفری و غیر کیفری تقسیم می شود ، «پیشگیری کیفری با تهدید کیفری تابعان حقوق کیفری از یک سو، و به اجرا گذاشتن این تهدید از طریق مجازات کسانی که ممنوعیت های کیفری را نقض کرده اند از سوی دیگر، در مقام پیشگیری عام و پیشگیری خاص از جرم است»

منظور از پیشگیری عام، استفاده از جنبه های ارباب آمیز حقوق کیفری و مخصوصاً مجازات است با این استدلال که ترس از دستگیری و مجازات، افراد را از ارتکاب جرم منصرف می نماید لذا قانونگذار با جرم انگاری برخی رفتارها همچون سرقت و قاچاق و... تعیین مجازات برای مرتکبین اینگونه اعمال و ترساندن افرادی که در صورت نبودن مجازات ممکن است برای ارتکاب جرم وسوسه شوند از وقوع جرم پیشگیری می کند.

و منظور از پیشگیری کیفری خاص از جرم، پیشگیری از تکرار بزه توسط بزهکار است، که با اصلاح مجرمین که طبق قسمت دوم بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی از وظائف قوه قضائیه است محقق می شود همچنانکه

ماده ۳ آئین نامه سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۸۴/۹/۲۰ از نگهداری محکومان در زندان، حرفه‌آموزی، بازپروری و بازسازگارسازی آنهاست.^۸

پیشگیری غیرکیفری، این نوع پیشگیری که قبل از وقوع جرم انجام می‌گردد یعنی توسل به اقدام‌های غیرسرکوبگر و غیرقهرآمیز که دارای ماهیت اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، وضعی، آموزشی و... هستند به منظور جامعه‌پذیر و قانونگرا ساختن افراد و حفاظت از آماج‌های جرم جهت جلوگیری از وقوع جرم^۹.
پیشگیری غیرکیفری خود به دو گونه وضعی و اجتماعی تقسیم شده‌اند که پیش‌تر به آن‌ها اشاره کردیم.

۱. معظمی، شهلا؛ پیشگیری جرم‌شناختی، فصلنامه پژوهشی تحلیلی و آموزشی مجد (حقوقی)، سال اول، تابستان ۸۶ شماره اول، ص ۹۳.

۱. نجفی ابرند آبادی، علی حسین؛ پیشگیری عادلانه از جرم، مندرج در علوم جنایی (مجموعه مقالات در تجلیل از دکتر آشوری)، تهران، سمت، ۱۳۸۳، چاپ اول، ص ۵۸۵.

نمونه سوالات

۱- توجه به جرم و مجرم نشاندخ وجود در جامعه می باشد			
الف) قانون	ب) عدالت	ج) فرهنگ اجتماعی	د) گزینه ب و ج
۲- در ارتکاب جرم توسط مجرم چه عواملی باید مورد بررسی قرار گیرد			
الف) مجرم	ب) نوع جرم	ج) محیط فیزیکی - اجتماعی	د) همه موارد
۳- در ابعاد گوناگون بررسی جرم و مجرم به کار بردن روشهای و در جلوگیری از ارتکاب جرم موثر می باشد			
الف) اختیاری - اقدامات پیشگیرانه	ب) اجباری - اقدامات پیشگیرانه	ج) احتیاطی - اقدامات پیشگیرانه	د) احتیاطی - اختیاری
۴- نه تنها در سالم سازی بلکه در سالم نگه داشتن فرد در اجتماع نقش مهمی را ایفا می کند؟			
الف) روشهای احتیاطی	ب) روشهای اجباری	ج) درمان	د) پیشگیری
۵- علت تقدم پیشگیری بردرمان چیست؟			
الف) سالم سازی فرد و اجتماع	ب) هزینه های پیشگیری کمتر از درمان می باشد	ج) ارتکاب هر جرم آثار و تبعات زیادی را بر مجرم دارد	د) همه موارد
۶- تعیین مخاطبان پیشگیران نامیده می شود؟			
الف) تعیین اهداف پیشگیری	ب) تعیین تئوری جرم شناسی	ج) تعیین اماج جرم	د) تعیین متولی اقدامات پیشگیرانه
۷- مکتب تحقیقی جرم معلول کدام یک از موارد زیر می باشد؟			
الف) جبرهای زیستی	ب) جبرهای روانی	ج) دیدگاه سنتی	د) الف و ب
۸- دیدگاههای متاثر از جامعه شناسی اجتماعی جرم را معلول چه عواملی می داند؟			
الف) عوامل اجتماعی	ب) عوامل سیاسی	ج) عوامل اقتصادی	د) عوامل فرهنگی
۹- عبارت است از تعیین اهداف جزئی و عملیاتی و نه اهداف کلی و غیر قابل ارزیابی؟			
الف) جامعه شناسی جنایی	ب) تعیین اماج جرم	ج) تعیین اماج جرم شناسی	د) تعیین اهداف پیشگیری
۱۰- تعیین متولی اقدامات پیشگیرانه توسط کدام یک از ارگانهای زیر اقدام می پذیرد؟			
الف) قوه قضایه	ب) نیروی پلیس	ج) مراکز اجتماعی	د) همه موارد

۱۱- براب موفقیت در طرح پیشگیری قبل از ارزیابی چه عواملی را باید در نظر گرفت؟			
عملی	الف) ارزیابی علمی و	ب) ارزیابی عملی	ج) ارزیابی واقع گرایانه
د) همه موارد			
۱۲- عبارت (تدابیر پیشگیرانه باید جنبه ی رضایت اشخاص را داشته باشد) مربوط به کدام یک از عناصر پیشگیری می باشد؟			
الف) عنصر اختصاصی	ب) غیر قهر آمیز بودن	ج) عنصر کاستن آثار جرم	د) عنصر خطر آفرین
بودن اقدامات پیشگیرانه			
تدابیر پیشگیرانه			
۱۳- در کدام مرحله از عناصر پیشگیری تلاش می کنم اندیشه مجرمان را قطع کنیم به طوری که اشخاص موقعیت محقق کردن اندیشه های مجرمانه را نداشته باشند؟			
الف) عنصر اختصاصی	ب) غیر قهر آمیز بودن	ج) عنصر کاستن آثار و	د) عنصر خطر آفرین
بودن اقدامات پیشگیرانه			
شدت جرم			
۱۴- عبرت آموزی و بازدارندگی حاصل از مجازات را می گویند.			
الف) سزاگزایی	ب) بازپروری	ج) پیشگیری	د) کارایی
۱۵- تلاش برای اصلاح مجرمان و بازگرداندن آن ها به جامعه می باشد			
الف) پیشگیری	ب) بازپروری	ج) سزاگزایی	د) پیش بینی امکان جرم
۱۶- وظیفه پیشگیری از جرم بر اساس کدام اصل قانون اساسی بر عهده قوه ی قضاییه میباشد؟			
الف) اصل ۱۴۶	ب) اصل ۱۶۶	ج) اصل ۱۵۶	د) اصل ۱۶۵
۱۷- وظیفه پیشگیری از جرم در قانون اساسی بر عهده کدام ارگان حکومتی می باشد؟			
الف) قوه قضاییه	ب) قوه مجریه	ج) قوه مقننه	د) نیروهای مسلح
۱۸- مهمترین اقدامات نهادی در دستگاه قضا و پلیس کدامند؟			
الف) تشکیل پلیس	ب) گشت ارشاد	ج) معاونت اجتماعی و	د) گزینه الف و ج
پیشگیری			
قضایه			
۱۹- پیشگیری عبارت است از اقدامات و تدابیری که برای مبارزه با بزهکاری صورت می گیرد. بیان کننده کدام مفهوم پیشگیری می باشد؟			
الف) عام	ب) خاص	ج) عام و خاص	د) هیچکدام
۲۰- در مرحله پیش از وقوع جرم به کدام یک از موارد زیر باید توجه کرد؟			
الف) سلامت فردی	ب) آموزش	ج) قانون	د) عدالت

فصل دوم: رویکرد جرم‌شناسی اسلامی ، رشته
جامعه‌شناسی جنایی و رشته مدیریت شهری
نسبت به پیشگیری از جرم

۱-۲ رویکرد جرم‌شناسی اسلامی نسبت به پیشگیری از جرم

یایها الناس اعبدوا ربکم... لعلکم تتقون؛ ای مردم پروردگارتان را عبادت کنید شاید پروا پیشه شوید. این آیه به صراحت راه پیشگیری از جرم را عبادت پروردگار دانسته که سبب ایجاد ترس و پروا در افراد می‌شود به این ترتیب که شخصی که پروردگار را ستایش نماید و به بزرگی او ایمان داشته باشد همان ایمان قلبی به بزرگی و قدرت پروردگار سبب ایجاد یک حس پیشگیری از جرم و گناه در فرد می‌شود. و در آیه ای دیگری فرمود: "واذکروا الله کثیرا لعلکم تفلحون؛ خدا را بسیار یاد کنید تا رستگار شوید" در اینجا نیز یاد خدا سبب می‌شود که شخص از افتادن به دام ارتکاب گناهان و جرایم دوری جوید و این امر خود سبب رستگاری فرد در دنیا و آخرت می‌شود، در واقع همانا ذکر عظمت و کرامت پروردگار مانع ارتکاب جرم از سوی اشخاصی می‌شود که حداقل ارتباطی با خالق هستی دارند.

از این دو آیه چند مسئله بدست می‌آید اول آنکه آیه اول در باب عبادت و تاثیر آن در پیشگیری از جرم است آیه دوم که بیان کننده ذکر خداوند است و همانطور که می‌دانیم ذکر پروردگار در ادعیه جایگاه خاص دارد و از این رو این آیه شریفه به تاثیر دعا در پیشگیری از جرم اشاره دارد، دوم آنکه این دو بر یک موضوع بنیادین وحدت نظر دارند که آن نیز در کلام الله اینگونه آشکار گشته است که "قلب‌ها آرام نمی‌گردند مگر با یاد خدا" که این آرامش قلبی مانع سوق یافتن فرد به سوی ارتکاب جرم می‌شود. آیه دیگر در این باب بدین مضمون است که "ان الصلوه تنهی عن الفحشاء و المنکر: براستی نماز انسان را از زشتی‌ها باز می‌دارد." همانطور که در کلام فلاسفه می‌بینیم رابطه عام و خاص مطلق میان جرم و پلیدی و زشتی وجود دارد در واقع هر جرم یک عمل زشت است لکن برخی از اعمال زشت جرم هستند و برخی جرم نیستند، پس نماز را می‌توان به عنوان یکی از قدرتمندترین ابزارهای سیستم جرم‌شناسی اسلام در مقابله با بزهکاری دانست، زیرا انسانی در شبانه روز پنج مرتبه در برابر یگانه بی‌همتا قرار می‌گیرد و از نور وجود او بهره مند می‌گردد چگونه رو به سوی جرم می‌گذارد و چه زیبا پیامبر اعظم (ص) در کلام خود فرمودند که "چگونه ممکن است بر کسی که در هر روز پنج مرتبه خود را می‌شوید آثاری از گرد و غبار (منظور زشتی و جرم است) باقی بماند البته این یک قاعده کلی تخلف ناپذیر نیست و چه بسا خون خوارانی چون تیمور مغول که نماز می‌خواند ولی کنگره از سر می‌ساخت؛ باید یاد آور شد که در این میان مثال‌هایی اینگونه نباید القاء کننده این تفکر باشد که این افراد نماز می‌خوانند و جرم می‌کنند پس نماز بی‌تاثیر است بلکه در این افراد ظهور قلبی وجود ندارد و آئینه قلب آنها را به تعبیر قرآن مجید زنگار گرفته به گونه ای که حتی نماز این خورشید تابناک نیز نمی‌تواند پلیدی را از وجود آنها بر دارد و این همانا تفاوت در انسان بودن آنهاست زیرا نماز و احکام اسلام برای انسان‌ها وضع شده است و نه گونه ای که در خوی حیوانی خویش مانده اند؛ در این میان نقش دیگری برای نماز می‌توان متصور شد که همانا باز اجتماعی کردن و اصلاح افراد است که در قسمت بعدی به آن می‌پردازیم.

ای پیامبر به همسران و دختران و زنان مؤمنان بگو، جلبابها (روسری های بلند) خود را بر خویش افکنند، که این کار برای این که آنها (به عفت و حریت) شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند، بهتر است؛ و خداوند همواره غفور و رحیم است.

در شأن نزول آیه فوق آمده که شب هنگام زنان برای نماز مغرب و عشاء به مسجد می رفتند برخی از جوانان هرزه بر سر راه آنها می نشستند و با مزاح و سخنان ناروا آنها را آزار می دادند و مزاحم آنان می شدند. آیه نازل شد و به آنها دستور داد حجاب خود را به طور کامل رعایت کنند تا بخوبی شناخته نشوند و کسی بهانه مزاحمت نداشته باشد.

دو نکته در آیه باتوجه به شأن نزول قابل دقت است:

۱. برای جلوگیری از مزاحمت های خیابانی دستور حجاب کامل به زنان می دهد هرچند در آیه بعدی مزاحمان را نیز تهدید کرده است، معلوم می شود حجاب در ریشه کنی هرزگی و مزاحمت ها نقش دارد.
۲. با حجاب، زن های با شخصیت و متدین شناخته می شوند لذا با عمل خود به هرزگان اجازه نمی دهند که به حریم حرمت آنها اهانت نمایند.

۳. در بحث حفظ حجاب که یک جنبه پیشگیری از جرم است تکلیفی در مورد مجرم نیست بلکه عموماً بر مجنی علیه تاکید دارد در واقع اسلام در این مورد برخلاف سایر راهکار های پیشگیری از جرم که بر مجرم می شد بر مجنی علیه بار شده است.

نمونه دیگر که در جرم شناسی قرآنی وجود دارد و به صراحت می توان گفت که در هیچ مکتب فوق مدرن بشری نیز وجود ندارد بحث الگو سازی و اسوه پروری در پیشگیری از جرم است که خداوند عزوجل در آیه شریفه می فرماید: "لقد کان لکم فی رسول الله اسوه حسنه: مسلماً برای شما در زندگی رسول خدا سرمشق نیکویی است" این فرموده پروردگار در قرآن کریم علاوه بر اینکه یک فرموده دینی و الهی است به نوعی بیانگر یکی دیگر از موارد اعجاز قرآن است که دلایل آن ذکر می گردد: اول آنکه غالب انسان ها دچار یک بعد ضعف نفسانی هستند که او را نیازمند نوعی پیروی از رهبر و مقتدایی برتر از خویش می گرداند و تاریخ خود گواهی بر این مدعاست آنجا که در تمامی رویدادهای بزرگ تاریخ بشری همواره فردی به عنوان رهبر و زعیم مردم حضور داشته و نگرش آن فرد سرنوشت آن قوم یا گروه را رقم زده است که به ذکر دو مثال در زمان حال و گذشته بسنده می کنیم یکی از زمان های دور و یکی نیز در عصر حاضر که به قول عدهای بشر به شکوفایی و بی نیازی خویش از تعالیم دینی رسیده است اول گروهی را که به رهبری یک فرد آگاه و علیم گوش سپردند که هم به سعادت دنیوی و هم اخروی رسیدند در این مورد مثال بسیار است لکن ما یک نمونه اسلامی را بیان می کنیم که به گفته بزرگترین مورخین غربی جاهل ترین قوم زمان خویش بودند، مردم عربستان پیش از ظهور پیامبر اکرم (ص) که پس از رسیدن ایشان به رهبری و پیشوایی این مردم

نادان آنها به سرعت پله های ترقی را طی نموده به سعادت دنیوی و اخروی رسیدند؛ دوم شرح حال گروهی نه مانند اعراب آن زمان در جهل و نادانی بودند و حتی در زمان خویش در منتهای دانش آن دوران بودند، درست است مردم آلمان در اروپا که به تعبیری مهد آزادی و پیشرفت شناخته شده اند ، مردمی که زمام خویش را به دست نادانی سپردند که در مدت کوتاه جهانی را در آتش جهل خود سوزاند و نه تنها سعادت به بار نیآورد بلکه تا سالیان سال فلاکت برای مردم خویش بر جای گذاشت. با این دو مثال که به طور موجز بیان گردیدند اوج شاهکار قرآن در زمینه انسان شناسی که از مهم ترین جنبه های علوم نوین است و در جرم شناسی کاربرد بسیار دارد آشکار گردید. دوم آنکه این آیه شریفه بیانگر یک روش متفاوت در جرم شناسی پیشگیری اسلامی است که خود یکی دیگر از علل اعجاز قرآن است و آن اینکه اشخاصی که اسوه های حسنه همچون نمونه های مذکور در قرآن را دارند کمتر از سایرین به سوی جرم گرایش می یابند که البته این نیز ریشه در فطرت برتری جویی انسان دارد که به گونه ای تاسی پذیر از الگوی خویش است و پاکی آن الگو و به سوی جرم نرفتن او سبب تحریک آن فرد در قدم برداشتن در راه آن اسوه خویش است که البته در علوم جامعه شناسی نوین به نقش الگوها در شکل گرفتن شخصیت افراد در آینده آنها تاکید بسیار شده است. البته باید خاطر نشان نمود که این اهرم پیشگیری در درمان بزهکار نیز نقش ایفا می کند. همانطور که در مبحث قبلی نیز اشاره شد یاد مرگ تاثیر بسزایی در پیشگیری از جرم دارد از اینرو مبحثی در باب معاد اندیشی و آثار آن در پیشگیری از جرم و عصیان نسبت به خداوند به وجود می آید که به طور مختصر به آن اشاره می کنیم:

الف) بازدارندگی یا پیشگیری

علم به این که بعد از مرگ ، انسان وانهاده نمی شود بلکه مسؤول تمام اعمال خود است و جهانی جاویدان را به دنبال دارد ، انسان را به فکر وامی دارد؛ چرا که انسان همیشه در این تلاش است که خود را به کمال برساند. به عبارت دیگر کمال خواهی از فطریات بشر است گرچه در جوامع مختلف تعریف کمال متفاوت است.

حال اگر این را لمس کرد که هستی منحصر به دنیا نیست و می تواند با حرکت بر طبق برنامه ای خاص کمالی جاویدان را به دست آورد هیچ گاه خود را به ورطه هلاکت نمی اندازد. هیچ گاه به بن بست فکری نمی رسد و در انجام اعمال نیک دچار تردید نمی گردد.

ب) جهت گیری خاص

با معاداندیشی اعمال انسان جهت گیری خاص پیدا می کند. انسانی که معتقد است خداوند مالک روز رستاخیز است سعی می کند به سوی او حرکت کند. این اعتقاد مستلزم تنظیم رفتار و اعمال است چرا که با این جهت گیری هرگونه رفتاری سازگار نیست انسان با این نگرش به یک نوع تعادل و امنیت روحی روانی می رسد که تمام روان شناسان به دنبال این هدف مطالعه می کنند.

ج) غفلت زدایی

با این نگرش است که انسان از غفلت و وانهادگی می رهد چرا که می داند: " (این چه کتابی است) که هیچ عمل کوچک و بزرگی را فرو نگذاشته مگر آن که آن را به شمار آورده است؟ (کهف ۴۹) لذا می داند پس هر کس به اندازه ذره ای خیر انجام دهد آن را می بیند و هر کس به اندازه ذره ای بدی کند آن را می بیند. برای نمونه (زلزله ۷/۸ ریشتری)" لذا هنگامی که این فکر در درون شخص راه پیدا کرد دیگر به خود جرأت تخطی نمی دهد. لذا قرآن با پرداختن به این موضوع در بیش از یک سوم از آیات خود اهمیت این موضوع را گوشزد کرده است.

از اینروست که : علی(ع) می فرماید: «پس هرگاه شهوت ها به شما روی آورند، مرگ را بسیار یاد کنید که یاد مرگ برای پندآموزی کافی است و رسول خدا(ص) اصحاب خود را پیوسته به یاد مرگ سفارش می کرد و می فرماید: مرگ را بسیار یاد کنید که همانا مرگ نابودکننده لذت ها و جداکننده شما از شهوت ها است. همانا که این (لذت ها و شهوت ها) از مهم ترین عوامل تحریک کننده فرد در ارتکاب جرم هستند و اندیشیدن به مرگ خود عاملی دیگر در پیشگیری از جرم است.

بحث دیگر این قسمت را در عبرت گیری و پندآموزی بیان می کنیم همانگونه که واضح است پند گرفتن از گذشتگان تاثیری بسزایی در انجام ندادن اعمال اشتباه از سوی آیندگان دارد و از اینرو در اهداف مجازات ها مسئله عبرت آموزی مورد نظر شارع مقدس بوده است از اینرو پندآموزی از مجرمینی که در گذشته مرتکب جرم شده اند نقشی مهم در عدم ارتکاب جرم از سوی افراد دارد و خود از مباحث عمده در پیشگیری از جرم در جرمشناسی اسلامی است. لذا در همین راستا است که قرآن صریحا فرمان داده است " فاعتبروا یاولی الابصر؛ پس عبرت بگیرید ای صاحبان بصیرت." و نیز امیر المومنین در این مورد فرموده اند: " و هرکس عبرت گیرد خود را از فرورفتن در خطاها و فسادها دور نگه داشته و هرکس خود را از بدی ها دور نگهداشت سالم می ماند." اینها خود گوشه ای از تاکید دین مبین اسلام بر نقش پندگیری در پیشگیری از جرم است. حال که حدیث دیگری از مولای متقیان ذکر گردید شایسته است که نگاهی کوتاه به مبحث پیشگیری در نظام قضایی ایشان بیندازیم، که به حق جامع ترین نظام قضایی دنیا است.

حضرت با شان هدایتی و ارشادی خویش، اقدام به تربیت و آموزش جامعه می‌کرد و این را حق مردم می‌دانست. او با تشویق مردم به برنامه‌های عبادی و تهذیبی و ایجاد رفاه اقتصادی و عدالت اجتماعی، زمینه هر نوع جرم را از بین می‌برد، و اگر کسانی قابل اصلاح نبودند، مجازاتشان می‌کرد. حتی اگر کسی مدعی بود حد و کیفر را نمی‌دانسته، تحقیق می‌کرد آیا آیه حد مثلاً آیه قطع ید سارق بر او خوانده نشده است، که اگر خوانده نشده بود، حد نمی‌زد.

نوع کیفرها و تعزیرات و حدود و میزان جدیت و سختی تحمل هر یک از آنها، عاملی پیشگیرانه و اصلاح‌گرایانه است و شدت آنها باعث می‌شد هر کس بشنود، از ترس دنبال جرم نرود. آخرین بحث در باب پیشگیری در اسلام پرداختن به فقر و نقش آن در جرم و بزهکاری است که بارها از سوی پیشوایان دینی ما مورد امعان نظر قرار گرفته است.

چگونه فقر موجب گرفتاری انسان در دام جرایم می‌گردد؟ نه این است که برخی از انسانها به دلیل ضعف روح قدرت تحمل فقر را ندارند و در دنیا برای رفع آن به راههای نامشروع و به تعبیری بزهکاری روی می‌آورند؟ وقتی فقر می‌تواند به کفر منتهی گردد، بدون تردید امکان این وجود دارد که به جرم، بزه و فسق نیز بینجامد. این است که اسلام از آغاز به آثار شوم فقر توجه داده است. در این بین برخی از روایات در این باره را بیان نموده سپس به شرح این موضوع و رابطه آن با جرم شناسی اسلامی می‌پردازیم. از پیامبر خدا(ص) و هم از امام صادق(ع) نقل شده است که "لولا رحمۃ ربی علی فقراء امتی کاد الفقر ان یکون کفراً: اگر رحمت پروردگار بر فقیران امت من نباشد نزدیک است فقر به کفر بینجامد". امام علی (ع) در این باره فرمودند که: "کاد الفقر ان یکون کفراً: هرگاه فقر وارد شود کفر نیز به دنبال آن وارد می‌شود".

امام صادق(ع) نیز می‌فرماید: غنی یحجزک عن الظلم خیر من فقر یحملک علی الاثم، «ثروتی که تو را از ظلم باز دارد بهتر از فقری است که تو را به گناه وادارد.

امام سجاد(ع) در دعای معروف ابو حمزه ثمالی از فقر به خداوند پناه می‌برد. «اللهم انی اعوذ بک من الکسل و الفشل و الهم و الفقر...» مصیبت فقر و فاجعه آن نه تنها در این است که شکم فقیر گرسنه و تن او برهنه می‌ماند، بلکه انسان محروم ممکن است از هرگونه سرمایه حیات ابدی که ایمان و عمل به احکام دین است، نیز محروم بماند و سرمایه ابدی وی نیز تباه گردد.

آثار شوم فقر به افراد منحصر نمی‌ماند، بلکه در سطح جامعه نیز اثر می‌گذارد، زیرا که تاثیرهای ویرانگر و پیامدهای گوناگون آن از افراد و خانواده‌های فقیر می‌گذرد و به گونه‌های مختلف به جامعه آسیب وارد می‌سازد. جرم پدیده‌ای است که دارای حیثیت اجتماعی است، وقتی فقر موجب آفرینش جرم می‌شود، وقتی فقر به سرقت می‌انجامد، آنگاه که فقر دام فحشاء را می‌گستراند، وقتی فقر موجب گسیختن پیوندهای

مشروع نکاح و متلاشی شدن کانونهای گرم خانواده و در نتیجه بر جای گذاشتن فرزندانی می‌شود که از مهر مادر یا پدر و یا هر دو محروم اند هرگز نمی‌توان آن را پدیده ساده‌ای انگاشت که تنها دارای تاثیر فردی است. لذا حل معضلات مالی در دین مبین اسلام، همانطور که اشاره شد نقش عمده‌های را در پیشگیری از جرم دارد.

۲-۲ یک رویکرد علمی جامعه‌شناسی جنایی نسبت به پیشگیری از جرم

جامعه‌شناسی جنایی یکی از علوم است که به مطالعه و بررسی در حوزه رویکرد پیشگیری اجتماعی از جرم می‌پردازد، که خود علمی است که درباره عوامل و شرایط اجتماعی جرم‌زا و صور گوناگون بزه و جرم و جنبه‌های کمی و کیفی آن و پیدایش فرد یا گروه‌های جامعه‌ستیز در میان جوامع انسانی با روش عینی و علمی یا مشاهده و مقایسه با کمک آمار جنایی به بررسی و تحقیق می‌پردازد تا رابطه بزه و بزهکاری با جامعه را دریابد، مشکلات و آسیب‌های اجتماعی یعنی جرائم ناشی از تأثیر عوامل اجتماعی را تشخیص دهد و با همکاری گروهی و همه‌جانبه متخصصان رشته‌های مختلف علوم اجتماعی بر طرق پیشگیری از حوادث و جرائم در یک جامعه و روش‌های درمان و اصلاح و تربیت کسانی که به کجروی و تبهکاری افتاده‌اند و سازگار ساختن آنها با نظام اجتماعی دست یابد.

ماکسول در اثر خود بنام جامعه و جنایت بزه را ثمره روابط متقابل بزهکاری و جامعه دانسته است. وی موضوع و سه پایه اساسی جامعه جنایی را تبهکاری، تبهکار و جامعه خواننده و رسالت جامعه‌شناسی را یافتن وسایلی برای کاهش بروز جرم و افراد بزهکار در جامعه می‌شمارد، وی جامعه‌شناسی جنایی را چنین تعریف کرده است:

جامعه‌شناسی جنایی تبهکاری را به عنوان پدیده اجتماعی بررسی می‌کند و در پی یافتن شرایطی که در آن تبهکار به وجود آمده است و هدف آن تعیین وسایلی است که بتوان چنین تولیدی را محدود ساخت. منظور اصلی این دانش شناخت علل انحراف و نابسامانی‌های جوامع مختلف چون خانواده، آموزشگاه، شهر، روستا، نهادها، سازمانها و عوامل جرم‌زای اجتماعی است تا راه مبارزه و اصلاح آنها شناخته شود به گونه‌ای که بدون اطلاع از نتایج تحقیقات جامعه‌شناسی تدوین سیاست جنایی و تنظیم بهداشت جنایی برای پیشگیری جنایی و برای پیشگیری از جرائم و مبارزه با علل فساد میسر نخواهد بود.

۲-۳ رویکرد مدیریت شهری نسبت به پیشگیری از جرم

پیش‌گیری به معنی جلوگیری یا پیشی گرفتن است که در حوزه جرم‌شناسی فصل مهمی را به خود اختصاص داده و بسته به نوع کاربری به دسته‌های مختلف تقسیم شده است. اهمیت توجه به پیش‌گیری به بخش قانونگذاری نیز وارد گردیده و کشور ما نیز همپای سایر کشورها از آن بی‌نصیب نبوده و آثار آن در جای جای قانون اساسی قابل مشاهده است. هر یک از قوای مجریه، مقننه و قضائیه در حوزه فعالیت خود

موظف به برنامه ریزی و اجرای تصمیماتی گردیده اند که وقوع جرم در جامعه را کاهش دهد. دولت مطابق اصل سوم قانون اساسی با استفاده از رسانه های عمومی و دستگاههای اجرایی خود از قبیل آموزش و پرورش و تربیت بدنی وظیفه مبارزه با مظاهر فساد و تباهی را برعهده دارد و قوه مقننه در حیطه قانونگذاری باید با مدنظر قراردادن نظریات جرم شناسانه، هرگونه جرم انگاری را فقط در حد ضرورت و نه بیشتر به تصویب برساند. النهایه قوه قضائیه علی رغم اینکه عملاً بعد از وقوع جرم وارد میدان می گردد لیکن به تصریح بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی موظف به انجام اقدامات مناسب در جهت پیشگیری از وقوع جرم است. در این مجال به بررسی برخی اقدامات شهرداری، جهاد کشاورزی و منابع طبیعی که در ارتباط مستقیم با شهروندان بوده و حجم قابل توجهی از پرونده های کیفری مراجع قضایی را به خود اختصاص داده اند، پرداخته و سعی در ارائه راهکارهای کاربردی در جهت پیشگیری از جرم هستیم. امید است مورد توجه واقع گردد.

۲-۴ نقش مهم دولت در پیشگیری از جرم

بطور کلی در هر کشوری دولت حاکم می تواند از طریق راهکار های متنوعی به مقابله و پیشگیری از جرم بپردازد ، مسلم است که وجود نهادی پیشگیرنده از جرم در هر جامعه ای می تواند نقش موثری را ایفا کند ، در بسیاری از کشورهای جهان که دارای چنین نهادی هستند این نهاد ها در ارتباط مستقیم با قوه قضائیه یا پلیس امنیت آن کشور قرار دارند . وجود اینگونه نهاد ها در بعضی از کشورها بدلیل تاثیری که در پیشگیری از جرم داشته اند بیش از پیش مورد توجه مردم در جوامع مختلف و همچنین سازمان های بین المللی و بالاخص سازمان ملل متحد قرار گرفته است . متأسفانه در کشور ما علی رغم توصیه بند ۵ اصل ۱۵۶ قانون اساسی پس از گذشت سال های متمادی از زمان تنظیم این قانون تا کنون اقدام موثری در این زمینه انجام نگرفته است و فقط در سال ۱۳۸۸ لایحه پیشگیری از جرم به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید که به دلیل مخالفت شورای نگهبان و اصرار مجلس شورای اسلامی این لایحه مهم و موثر برای جامعه تاکنون به نتیجه ای نرسیده و تا الان با گذشت سه سال از زمان تصویب آن این لایحه ده ماده ای همچنان در حال بررسی در مجمع تشخیص مصلحت نظام قرار دارد ، امید است که هرچه زودتر این لایحه با تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام به قانون تبدیل شده و بتوان از رهنمود های مفید موجود در آن برای پیشگیری از جرم در جامعه استفاده کرد . در این بخش از تحقیق ابتدا به بیان توضیحاتی از لایحه پیشگیری از جرم می پردازیم و سپس در ادامه به اقداماتی که یک دولت باید در این راستا (اقدامات پیشگیرانه) انجام دهد می پردازیم و همچنین به الگو هایی که در کشورهای دیگر در این زمینه وجود دارد نیز اشاره ای می کنیم .

مبحث اول : لایحه پیشگیری از جرم مصوب نهم اردیبهشت ماه ۱۳۸۸ :

در ماده ۱ لایحه پیشگیری از جرم ، پیشگیری از جرم این طور تعریف شده است که ، پیشگیری از وقوع جرم عبارت است از پیش بینی ، شناسایی و ارزیابی خطر وقوع جرم و اتخاذ تدابیر و اقدامات لازم برای از میان بردن یا کاهش آن است .

در لایحه فوق الذکر از تشکیل شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم سخن به میان آمده است که اعضای تشکیل دهنده این شورا عبارتند از : ۱- رئیس قوه قضائیه (ریاست شورا) ۲- معاون اول رئیس جمهور (نایب رئیس) ۳- دادستان کل کشور ۴- رئیس سازمان صدا و سیما ۵- فرمانده نیروی انتظامی ۶- رئیس سازمان بازرسی کل کشور ۷- رئیس سازمان زندان ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور ۸- رئیس سازمان قضایی نیروهای مسلح ۹- روسای سازمان های بهزیستی و تامین اجتماعی ۱۰- فرمانده نیروی مقاومت بسیج سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ۱۱- رئیس سازمان پیشگیری از وقوع جرم (دبیر شورا) ۱۲- دو نفر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی از کمیسیون های قضایی و حقوقی و اجتماعی هر کدام یک نفر با تصویب مجلس به عنوان ناظر ۱۳- رئیس شورای عالی استان ها ۱۴- رئیس سازمان تبلیغات اسلامی ۱۵- دو نفر از اساتید دانشگاه در رشته های حقوق ، گرایش جرم شناسی ، روانشناسی یا جامعه شناسی به پیشنهاد رئیس سازمان پیشگیری از وقوع جرم و انتخاب رئیس شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم.

این لایحه در ادامه وظایف شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم را به شرح زیر بیان نموده است :

۱. تعیین راهبردها ، سیاست ها و برنامه های ملی پیشگیری از وقوع جرم در چهارچوب قوانین و سیاست های کلی نظام .
۲. تبیین نوع و محدوده وظایف هر یک از نهاد ها و سازمان ها در امر پیشگیری در چهارچوب وظایف قانونی آنها.
۳. اتخاذ تدابیر راهبردی در جهت جلوگیری از اطلاع دادرسی و اجرا سریع احکام کیفری.
۴. اتخاذ تدابیر مناسب برای هماهنگی و توسعه همکاری بین دستگاه های مسئول در امر پیشگیری.
۵. اتخاذ سیاست های لازم بر پایه توسعه و گسترش فرهنگ پیشگیری و ایجاد زمینه های مناسب برای مشارکت سازمان های غیردولتی و مردمی در این زمینه.
۶. ارزیابی نتایج اجرای طرح ها و برنامه های ملی پیشگیری و ارزیابی عملکرد نهاد های مسئول در این زمینه.
۷. پیشنهاد اعتبارات لازم و اتخاذ تدابیر مناسب برای استفاده بهینه از منابع و امکانات موجود در زمینه پیشگیری از طریق دولت و قوه قضائیه.

لایحه پیشگیری از وقوع جرم در ماده ۴ خود به نحوه شکل گیری سازمان پیشگیری از وقوع جرم و وظایف آن اشاره کرده است ، به موجب ماده مذکور برای نظارت بر اجرای دقیق مصوبات شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم ، کمک به پیشبرد راهبردها و سیاست ها و برنامه های ملی و منطقه ای پیشگیری ، مطالعه و پژوهش در حوزه های راهبردی پیشگیری ، با ادغام ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز و ستاد مبارزه با مواد مخدر و با استفاده از امکانات فعلی آن ها و قوه قضائیه ، سازمان پیشگیری از وقوع جرم با وظایف زیر در قوه قضائیه تشکیل می شود :

- ۱ - تهیه و تدوین پیش نویس برنامه های ملی پیشگیری از جرم .
- ۲ - ساماندهی و نظارت بر اجرای برنامه ها و طرح های ملی ، منطقه ای و محلی پیشگیری از وقوع جرم .
- ۳ - بررسی کارشناسی نتایج اجرا برنامه ها و طرح های پیشگیری از وقوع جرم و تهیه گزارش هایی از آن ها
- ۴ - ارائه کمک های فنی و مشاوره ای به نهاد ها در اجرای برنامه های ملی و مصوبات شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم و تلاش بر پایه رفع موانع و مشکلات اجرای آن .

۵ - انجام مطالعات فنی و تخصصی در حوزه های مختلف پیشگیری و اعلام نتایج آن به دستگاه ها و سازمان های مربوط .

۶ - تامین آمار و اطلاعات لازم برای شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم .

۷ - بررسی و پیشنهاد اعتبارات لازم برای اجرای طرح ها و برنامه های پیشگیری به شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم .

۸ - انجام سایر امور محوله از شورای عالی پیشگیری از وقوع جرم .

در ضمن رئیس سازمان پیشگیری از وقوع جرم نیز توسط رئیس قوه قضائیه منصوب می شود .

۲-۵ پیشگیری از وقوع جرم به عنوان خصیصه دائمی دولت

دولت و کلیه اجزای آن باید در زمینه پیشگیری از جرم همکاری لازم را داشته باشند و تمامی سطوح دولت مسئولیت دارند زمینه ای را فراهم آورند که تمامی نهاد های دولتی و مدنی ، از جمله بخش خصوصی ، نقش خود در پیشگیری از جرم را به خوبی ایفا کنند . ارکان دولت نه تنها در ایجاد این زمینه ها مسئول است بلکه وظیفه حفظ و پیشبرد این وظیفه را نیز بر عهده دارد . رهنمودهای پیشگیری از جرم نیز همواره تاکید می کنند که دولت ها باید جایگاهی دائمی برای پیشگیری از جرم در ساختار ها و برنامه های خود در نظر بگیرند . دولت وظیفه مدیریت ، هماهنگی و تامین بودجه و منابع لازم را بر عهده دارد همچنین دولت ها باید مسئولیت ها و اهداف پیشگیری از جرم را به خوبی سازماندهی کنند ، از جمله راهکارهای دستیابی به این مهم می توان به موارد ذیل اشاره کرد :

الف : تاسیس مرکزی برای پیشگیری از جرم و به کارگیری افراد متخصص و تخصیص منابع لازم ؛

ب : تدوین برنامه پیشگیری از جرم با اهداف و اولویت های مشخص ؛

ج : مشارکت و همکاری بخش ها یا وزارتخانه های مختلف دولتی مرتبط با پیشگیری ؛

د : تسهیل مشارکت سازمان های مردم نهاد ، تجار و بخش های خصوصی ، انجمن های حرفه ای و محلات ؛

ه : جلب مشارکت گسترده مردم در برنامه های پیشگیری با اطلاع رسانی در خصوص اقدامات لازم و تاثیر این اقدامات .

یکی از مهم ترین اقداماتی که باید توسط دولت ها در زمینه پیشگیری از جرم انجام شود تاسیس مرکزی دائمی برای اجرای برنامه های مربوط به پیشگیری از جرم است . این امر در کشورهای دارای دولت متمرکز نظیر فرانسه و همچنین کشورهایی با دولت فدرال نظیر کانادا ، شیلی و آفریقای جنوبی عملی شده است . در سطح ملی دولت ها ممکن است انجام این مسئولیت را به یک وزارتخانه ، نظیر وزارت دادگستری یا وزارت کشور محول کنند . از جمله راهکار های دیگر محول کردن مسئولیت به چند وزارتخانه یا تاسیس یک سازمان عالی رتبه برای پیشگیری از جرم است . وظیفه سازمان ملی پیشگیری آن است که مدیریت پیشگیری از جرم را بر عهده گرفته ، با دیگر بخش ها همکاری کرده و مشارکت جامعه مدنی را جلب نماید . سازمان ملی پیشگیری باید با همکاری تمامی نهاد های دولتی و غیر دولتی برنامه ملی پیشگیری از جرم را

تدوین و اجرا نموده و نظارت و ارزیابی برنامه ملی را نیز بر عهده بگیرد. سازمان ملی پیشگیری از جرم موظف خواهد بود تا زمینه را برای تسهیل فعالیت سطوح پایین دولت در پیشگیری مهیا کند. در برخی موارد کشورها اقدام به تصویب قانون پیشگیری از جرم کرده و به موجب قانون، از برنامه ملی پیشگیری از جرم حمایت و تمامی بخش های دولت را مکلف به همکاری با سازمان مرکزی پیشگیری از جرم می کنند. به هر حال، در تمامی این موارد باید منابع لازم برای اجرای برنامه های پیشگیری در دسترس قرار گیرد. در ذیل به برخی برنامه های ملی پیشگیری از جرم اشاره می شود:

۱. کشور کانادا از سال ۱۹۹۴ به این سو، دارای راهبرد ملی پیشگیری از جرم است که بخشی از برنامه امنیت ملی این کشور محسوب می شود. سازمان ملی پیشگیری از جرم کانادا در وزارت امنیت عمومی این کشور مستقر شده و از برنامه های مختلف محلی برای حل مشکلات و موضوعات مشخص حمایت می کند. در حال حاضر، تاکید این سازمان بر جوانان و گروه های مجرمانه جوانان متمرکز شده و ضمن توجه به دیگر گروه ها، به ارزیابی برنامه های انجام شده نیز توجه ویژه مبذول می شود.^{۱۰}

۲. کشور شیلی راهبرد ملی امنیت ملی خود را در سال ۲۰۰۶ به تصویب رساند. مسئول اجرای این برنامه وزارت کشور تعیین شده بود که باید با همکاری وزارتخانه های دادگستری، آموزش، کار، بهداشت، مسکن، دفاع، برنامه و بودجه و سازمان های جوانان و زنان، پیشگیری از جرم را به انجام برساند. این سازمان از برنامه های مختلفی با همکاری وزارتخانه های فوق الذکر حمایت می کند. امور مربوط به پیشگیری از جرم را معاون وزیر و بخش امنیت عمومی و وزارت کشور^{۱۱} هماهنگ می کنند.^{۱۲}

۳. کشور سودان نیز در سال ۱۹۷۴ اقدام به تاسیس شورای ملی پیشگیری از جرم نمود. این شورا در سال ۱۹۹۶ مجدداً احیا و مورد حمایت قرار گرفت. این شورا وظیفه اجرای راهبردهای پیشگیری از جرم را در سطح ملی و محلی بر عهده دارد.

در برخی کشورها دولت های استانی یا ایالتی نیز در خصوص پیشگیری از جرم قبول مسئولیت می کنند، البته در اغلب موارد دولت های محلی موظف می شوند تا برنامه های خود را با هماهنگی و مشارکت دولت های ملی یا محلی به اجرا در بیاورند. بسیاری از دولت های ایالتی یا استانی اقدام به تاسیس سازمان های پیشگیری از جرم مخصوص به خود کرده و وظیفه هماهنگی و اجرای برنامه های پیشگیری به این سازمان ها محول کرده اند: برای نمونه در کشور استرالیا، ایالت ویکتوریا از سال ۱۹۹۹ برنامه های پیشگیری چندی را با مشارکت وزارتخانه های مختلف آزموده است. به عنوان نمونه، سازمان پیشگیری از جرم ویکتوریا در وزارت دادگستری این ایالت تاسیس شده و وظیفه اجرای راهبرد خیابان ها و خانه های امن تر را در طول سال های ۲۰۰۲-۲۰۰۵ بر عهده داشت. برای اجرای این برنامه مشارکت وزارتخانه های

¹⁰ . www.publicsafety.gc.ca.

¹¹ . Subsecretaria del interior and the division de seguridad publica .

¹² . www.seguridadciudadana.gob.cl.

دادگستری ، بهداشت ، آموزش و پرورش ، پلیس ، مقامات محلی و همچنین محلات ، پیش بینی شده بود. دیگر ایالت های استرالیا ، نظیر ایالت ویز جنوبی جدید ، استرالیای جنوبی و استرالیای غربی هر یک راهبرد پیشگیری از جرم خاص خود را طراحی کرده اند.

برنامه ملی پیشگیری از جرم در آفریقای جنوبی در سال ۱۹۹۸ به تصویب رسید . به موجب این برنامه سه سطح مختلف دولت ، وظیفه پیشگیری از جرم را بر عهده می گیرند . در ذیل به بررسی نقش هریک از این سه سطح با توجه به نمونه آفریقای جنوبی خواهیم پرداخت .

۲-۶ تاثیر خصوصیات نهادها بر رویکرد محلی پیشگیری از جرم

دولت آفریقای جنوبی از سه سطح به هم مرتبط تشکیل شده است : ملی ، استانی و محلی.

الف : نقش دولت ملی در پیشگیری از جرم

کابینه دولت آفریقای جنوبی راهبرد ملی پیشگیری از جرم (NCPS^{۱۳}) را در سال ۱۹۹۶ به تصویب رساند. این برنامه گویای اولویت های راهبردی آفریقای جنوبی در زمینه پیشگیری از جرم بود. راهبرد ملی دو مسئله مهم را شناسایی کرد : نخست ماهیت اجتماعی جرم و دوم لزوم فعالیت فرابخشی برای پیشگیری از جرم. در سال ۱۹۹۸ ، دولت لایحه نظم و امنیت را به تصویب رساند. این لایحه با تعیین وظیفه قسمت های مختلف دولت راه را برای اجرای راهبرد ملی هموار ساخت. شورای عالی امنیت ملی که زیر نظر وزارت نظم و امنیت فعالیت می کرد ، موظف شد تا بر عملکرد پلیس و همچنین نحوه اجرای راهبرد ملی نظارت کند. به این ترتیب سازمان پیشگیری از جرم و امنیت در آفریقای جنوبی که خود متشکل از بخش های ملی و استانی است ، برنامه های پیشگیری از جرم را هماهنگ می کند. این سازمان مسئولیت امنیت ، اجرای قانون و پیشگیری از جرم را بر عهده دارد.

ب : نقش استان ها در پیشگیری از جرم

استانداری ها و اداره کل های نظم و امنیت ، وظیفه هماهنگ سازی برنامه های پیشگیری از جرم را در داخل استان ها بر عهده دارند. لایحه نظم و امنیت وظایفی را در حوزه پیشگیری از جرم بر دوش استان ها گذاشته است. به موجب این لایحه استان ها موظف هستند تا برنامه های پیشگیری از جرم را طراحی و اجرا کرده و ضمن بسیج تمامی مناطق برای طرح های پیشگیری اجتماعی از جرم ، هماهنگی لازم را بین آن ها به وجود آورند. وظیفه ارزیابی و حمایت از برنامه های پیشگیری از جرم در سطح محلی نیز از وظایف استان ها شمرده شده است. همچنین استان ها موظف هستند تا زمینه لازم را برای همکاری بخش های عمومی و خصوصی در راستای حمایت از پیشگیری از جرم فراهم آورند.

¹³ . national crime prevention strategy (NCPS).

ج : نقش مقامات محلی در پیشگیری از جرم

شهرداری های شهر های مختلف آفریقای جنوبی موظف اند تا طرح متمرکز توسعه را تدوین کرده و در این طرح پاسخ اولویت های اجتماعی و اقتصادی ساکنان را مد نظر داشته باشند. در همین راستا ، شهرداران باید پس از هماهنگی با پلیس محلی و اداره کل نظم و امنیت ، طرح های مشخصی را برای قانون مداری و پیشگیری از جرم تدوین کرده و بدین ترتیب نیازهای امنیتی شهروندان و محلات را پاسخ گویند. بنابراین ، مقامات محلی مکلف شده اند تا با استفاده از نظرات شهروندان پیشگیری محله محور را در شهر ها گسترش دهند^{۱۴}.

۲-۷ تدوین برنامه پیشگیری از جرم با اهداف و اولویت های مشخص

برنامه ملی دولت برای پیشگیری قبل از هر چیز باید مبتنی بر نیاز سنجی ، پژوهش های صورت گرفته ، داده های موجود و تحلیل های آماری باشد. برای نیازسنجی بهینه ، دولت باید نظرات بخش های مختلف از جمله مردم را جویا شود. نیازسنجی و توجه به آمارهای موجود سبب می شود تا دولت شناخت نسبتا درستی نسبت به نگرانی های موجود در زمینه جرم ، بزه دیدگی و ناامنی در سراسر کشور از جمله شهر ها و احیانا روستاها پیدا کند. بررسی علل احتمالی این آسیب ها و مداخلات ممکن کوتاه مدت ، میان مدت و بلند مدت ، اولویت کاری دولت را در پیشگیری از جرم تعیین خواهد کرد. در برنامه های پیشگیری از جرم این موارد باید مشخص شود : اهداف اصلی ، بودجه و منابع مورد نیاز یا موجود ؛ بازه زمانی اجرای طرح و مجریان طرح ؛ همچنین باید حوزه هایی که لزوم تمرکز برنامه بر آن وجود دارد ، مشخص شده و مهمترین جرایم تحت پوشش یا گروه های در معرض خطر برگزیده شود. افزودنی است تعیین اهداف دقیق مشخص در سطح ملی برای کاستن میزان مشخصی از یک جرم در سطح محلی ، رویکردی ناکارآمد و انعطاف ناپذیر تلقی شده است ؛ چرا که تعیین اهداف مذکور امکان واکنش مناسب نسبت به مشکلات محلی را از مقامات محلی سلب می کند. برای نمونه کشور ژاپن در سال ۲۰۰۳ نقشه راهی را برای ایجاد جامعه مقاوم در برابر جرم تدوین کرد . این نقشه راه ۵ هدف اصلی و ۱۴۸ هدف فرعی را تعقیب می کرد . این طرح برای دستیابی به اهدافی که برخی از آن ها در ادامه ذکر می شود ، مشارکت اجتماعی و محلی را ضروری انگاشته بود . برخی از این اهداف عبارت بودند از : حمایت از خانواده ها و محلات ، کاهش بزهکاری نوجوانان ، ترغیب شهروندان به مداخله بیشتر در برنامه های پیشگیری ، مبارزه با مواد مخدر و جرایم سایبری و تقویت بازرسی ها برای مبارزه با جرایم سازمان یافته . مسئولیت اجرای نقشه راه در گام نخست بر عهده پلیس ملی بود ، اما پلیس این وظیفه را با همراهی وزارتخانه های مختلف به انجام می رساند و برای انجام این مهم دو کمیته فرعی بین وزارتی نیز پیش بینی شده بود . در همین خصوص سندی با عنوان طرح ملی ساخت جامعه ایمن ، با مشارکت چند وزارتخانه و پلیس تهیه و در کنار نقشه راه اعمال می شد . افزودنی است که

¹⁴ .Source : UN-Habitat, Making Cities Safer From Crime- A Toolkit (Nairobi, 2007),p.23.

نقشه راه در سال ۲۰۰۸ مورد بازبینی قرار گرفت و اهداف آن به روز شد.^{۱۵} در مورد این قسمت از بحث نمونه های بسیاری از کشورها را می توان بیان کرد اما برای جلوگیری از اطاله کلام از بیان آن صرف نظر می نمایم .

۲-۸ هماهنگی و مشارکت بخش های مختلف دولت

یکی از مهم ترین چالش های فراروی دولت ها این است که چگونه بخش های مختلف را ترغیب کنند که به جای پیگیری اهداف و وظایف خاص خود ، به کار گروهی و فرابخشی روی بیاورند . اغلب به سختی می توان وزارتخانه هایی چون مسکن ، بهداشت و کار را قانع کرد که می توانند نقش مهمی در پیشگیری از جرم و امنیت جامعه ایفا کنند . بسیاری از بخش های دولتی ، جرم را به عنوان پدیده ای می نگرند که صرفا در حوزه اختیارات پلیس یا نظام قضایی قابل طرح است و مایل هستند تا کار را به این نهادها واگذار کنند . مشکل دیگر آن است که نهاد های دولتی نوعا تمایل ندارند که اطلاعات و داده های نهاد خود را در اختیار دیگر نهاد های دولتی یا غیر دولتی بگذارند و یا بخشی از بودجه خود را به انجام پروژه های مشترک پیشگیری از جرم اختصاص دهند . برای حل این مشکل بهترین راهکار آن است که در گام نخست ، نهادی از دولت مرکزی متولی امر پیشگیری شده و تحت مدیریت این نهاد کمیته فرا بخشی تشکیل شود که نمایندگان سازمان های مسئول در آن عضو باشند . این کمیته فرابخشی می تواند هماهنگی میان دستگاه های مختلف را بهبود بخشد . برای نمونه در کشور اندونزی بنیاد پیشگیری از جرم وظیفه ایجاد هماهنگی برنامه های پیشگیری از جرم را در سطح کشور بر عهده دارد این بنیاد با همکاری وزارتخانه های دادگستری و حقوق بشر ، امور اجتماعی ، امور خارجه و کشور به فعالیت مشغول است .

تنها بخش های دولتی نیستند که در کمیته های تخصصی پیشگیری از جرم عضو می شوند ، معمولا دامنه وسیع تری از افراد و سازمان های ذی نفوذ به عضویت این کمیته در می آیند . به عنوان نمونه ، نمایندگان جامعه مدنی اعم از نمایندگان محلات ، سازمان های مردم نهاد ، نمایندگان گروه های ذی نفع مانند جوانان ، زنان و اقلیت های قومی و فرهنگی و همچنین تجار و بخش خصوصی در کمیته های پیشگیری از جرم شرکت داده می شوند .

۲-۹ نقش نهاد های دولتی ، مردم و سایر عوامل پیشگیری کننده از جرم

همانطور که می دانیم دولت از لحاظ معنا و مفهوم ، یک معنی عام و یک معنی خاص دارد ، دولت در معنای خاص خود فقط شامل قوه مجریه می شود و در معنای عام خود که اکثریت مردم نیز دولت را به این مفهوم می شناسند ، دولت شامل قوای سه گانه کشور و کلیه نهاد های غیر خصوصی دانسته می شود ،

¹⁵ . www.npa.go.jp/english/seisaku2/crime-reduction.pdf

بنابراین اگر دولت را در معنای عام آن معنی کنیم باید امر پیشگیری را نه فقط وظیفه نیروی انتظامی و قوه قضائیه بلکه وظیفه تمام نهاد های زیرمجموعه حکومت دانست ، بطوری که از دانشگاه ها و مراکز آموزشی گرفته تا وزارتخانه های کشور را شامل می شود . حجه الاسلام والمسلمین رئیسی معاون اول رئیس قوه قضائیه در حاشیه بازدید خود از زندان مرکزی بیرجند در جمع خبر نگاران رسانه ها گفت : بحث پیش گیری از وقوع جرم معنی عام آن مربوط به همه دستگاههاست در نظام جمهوری اسلامی است و ما دستگاهی را چه در بخش قانون گذاری و تقنین و چه در بخش اجرا و چه در حوزه قضا نمی شناسیم الا اینکه در کنار انجام وظایف قانونییش باید نگاهش نگاه پیشگیرانه باشد یعنی با این نگاه باشد که کاهش ناهنجاریهای اجتماعی را داشته باشیم . به ویژه در این قضیه نقش دستگاههای فرهنگی نقش بسیار روشنی هست مثلا آموزش و پرورش در تربیتش باید نگاه به این داشته باشد که در تربیت فرزندان این کشور به نحوی عمل بکنند که این فرزندان به سراغ کجی و لغزش و انحراف و تخلف نروند و در حوزه دانشگاه ها نیز باید همین طور باشد . به ویژه صدا و سیما به عنوان رسانه ملی و فرهنگ ساز و الگو ساز در جامعه نقش بسیار بی بدیلی در جهت پیش گیری از وقوع جرم دارد پس به هر میزان که در جامعه ما شاهد فقر زدایی باشیم شاهد اشتغال باشیم به همان میزان شاهد کاهش جرم در جامعه خواهیم بود؛ پس همه دستگاهها وظیفه پیش گیری از وقوع جرم را دارند^{۱۶} . بخاطر همین وسعت امر است که بیان مسئولیت های تمامی این نهاد ها در امر پیشگیری از جرم کار یک تحقیق نیست بلکه ده ها تحقیق برای ادای حق مطلب نیاز است ، بنابراین در این قسمت فقط به توضیح چند عامل پیشگیری کننده از جرم در کشور اکتفا می کنیم .

۲-۱۰ پلیس

هر نقش اجتماعی با توجه به عرف - سنتها - عقاید - رفتارها و نیازهای اجتماعی شکل می گیرد . نقش پلیس نیز به همین اساس شکل گرفته و البته ویژگی نظامندی و سازماندهی بدان افزوده است . پلیس به حکم وظیفه خود امر جلوگیری از ارتکاب جرایم ، دستگیری مجرمان جلوگیری از امحای آثار جرم و حمایتهای مقدماتی از بزه دیدگان را بر عهده دارد . اقدامات این ارگان بیشتر جنبه فیزیکی و محسوس دارد و سالهاست که مردم با وظایف و نحوه فعالیت آن خو گرفته اند . پلیس سازمان امنیتی- انتظامی است که در تمام کشورها از جمله وظیفه پیشگیری از جرایم را بر عهده دارد و بیشتر اولین نماینده عدالت کیفری است که با شهروندان در ارتباط می باشد. به همین دلیل نوع برخورد پلیس با مردم در شکل گیری طرز تلقی صحیح یا اشتباه از نظام امنیت شهری واجد اهمیت سیاسی است . اعضای پلیس افراد آموزش دیده و ورزیده ای هستند که پیشگیری از جرایم می نمایند . در مقام وظایف پلیس اقدامات زیر را انجام می دهد که به طور مستقیم یا غیر مستقیم در پیشگیری از جرایم مؤثر است .

^{۱۶} . به نقل از بخش خبری تارنمای سازمان زندان ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور ، تاریخ به روز رسانی : ۱۳۹۱/۸/۱۴ .

حمایت از بزه دیدگان بالقوه جرایم، ایجاد احساس امنیت عمومی از طریق حضور در سطح شهر و اماکنی که احتمال وقوع جرم در آن وجود دارد • دریافت گزارشهایی راجع به ارتکاب یا احتمال ارتکاب جرایم، حضور در صحنه های جرم یا محتمل به بزهکاری - ارائه خدمات مشاوره و راهنمایی به شهروندان در زمینه های امنیتی و پیشگیری از جرایم - ارائه برنامه ها و طرحهای امن سازی محله ها و محیطهای خاص شهری در مقابل مجرمان حرفه ایی - ارائه پیشنهادات علمی و سازنده.

برای اصلاح ساختارهای جرم خیز و تصویب قوانین متناسب به مقامات ذیصلاح، تهیه آمار جرایم اعم از شروع به جرم ، جرایم تام، عقیم و محال به تفکیک جرایم علیه اشخاص اموال و امنیت • البته در کشورهای مختلف اختیارات پلیس دارای محدودیتهای معین و گسترده تر از نهاد مشابه آن در سایر کشورها می باشد • همین امر منجر به آن شده تا تفاسیر متعددی از مفهوم پلیس ارائه شده و گاه بتوان آن را به مفهوم مجموعه سازمانی مقابله و مبارزه با جرایم محسوب داشت که در این صورت شامل سازمان قضایی و دادگستری نیز خواهد بود •

در کشورمان در تفسیر محدود پلیس در برگیرنده ماموران نیروی انتظامی است که حدود اختیارات و وظایف آن در قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۲۷ تیر ۱۳۶۹ و برخی از قوانین و مقررات دیگر ذکر شده است بنابراین نمی توان معتقد گردید که پلیس تنها مجری امر پیشگیری در کشورمان به شمار آید از بعد تطبیقی در انگلیس امر پیشگیری از جرم را پلیس بر عهده دارد و در سوئد سازمان مستقلی متولی این امر است • در بلژیک مدیریت پیشگیری را وزارت دادگستری و پلیس به طور مشترک عهده دار هستند • اگر چه پلیس به موجب قانون امر پیشگیری از جرم را بر عهده دارد اما ایرادهایی از حیث ساختاری و اجرایی بر این ارگان وارد شده که نمی توان آنها را انکار کرد . اگرچه طبق قانون اساسی جمهوری اسلامی در بحث مربوط به مدیریت، متولی پیشگیری از جرم قوه قضائیه است، اما به دلیل آن که پلیس در تعامل مستقیم با مردم است و به نوعی ابزار و وسایل بیشتری را در مقابله با جرم دارد، اصل پیشگیری از جرم را پلیس اجرا می کند.

امروزه برخی از کشور ها مانند فرانسه و کانادا با وجود آمار بالای جرم و جنایت همچنان سعی می کنند پیشگیری و مبارزه با جرم را در اولویت کار پلیس قرار بدهند، زیرا پیشگیری به مراتب هزینه کمتری خواهد داشت. در کشور ما نیز پلیس به عنوان فعال ترین نیروی پیشگیری و مقابله با جرم شناخته می شود و تردیدی وجود ندارد که پلیس به عنوان نوک پیکان مقابله و مبارزه با جرم تلقی می شود، چراکه وقتی قانونی وضع می شود تا به مرحله اجرا برسد، عملاً قدرت اجرایی قانون را در عملکرد پلیس می بینیم. البته مسئله مهم نحوه برداشت افراد از حضور پلیس در جامعه است. معمولاً برداشت افراد جامعه از حضور پلیس در جامعه یک رویکرد توأم با امنیت و آرامش نیست که در درجه اول به سوءمدیریت عملکرد پلیس در گذشته ها مربوط می شود چرا که پلیس در یک بعد زمانی اقدام های خارج از عرف پذیرفته شده در جامعه انجام می داد و در گذشته ها پلیس به عنوان نزدیک ترین نیروی تعامل با مردم در امور مداخله کرده که باعث شده بود شان پلیس پائین بیاید. همچنین در درجه دوم به بحث اصرار به این سوءمدیریت

مربوط می شود که این مسئله نیز باز مربوط به مداخله پلیس در اموری است که جزو وظایف آن نیست. باید توجه داشته باشیم تردیدی وجود ندارد که پلیس نیروی خدمتگزار مردم است و این مسئله را پلیس در مقابله با اراذل و اوباش و برخورد با مجرمان خطرناک ثابت کرده است و منظور این است که برخورد و تعامل پلیس با مردم در واقع ملاک قضاوت مردم است. مردم باید به این باور برسند که پلیس در عین حال که وظایفش را انجام می دهد احترام به مردم را در راس کار خود قرار می دهد. ضمناً حضور مستمر و بیش از حد پلیس در جامعه و فضای اجتماعی ممکن است باعث شود مردم تصور کنند جامعه حتماً با مشکلات فراوان امنیتی دست به گریبان است که در پی آن احساس ناامنی خود به خود به سراغ آنها خواهد آمد. بنابراین بهتر است پلیس برای نظارت و تامین امنیت شهری به صورت نامحسوس در اجتماع ظاهر شود و رفتارش با مردم دقیق و توأم با رافت باشد و در عین حال مراقبت و نظارت بر اجتماع را به صورت نامحسوس انجام بدهد. پلیس باید به جای کارهای جزئی به اقدام های پیشگیرانه زیربنایی توجه بیشتری داشته باشد، اگرچه نتایج پیشگیری در طول زمان مشخص می شود. بنابراین پلیس باید با برنامه ریزی بلندمدت آموزش را ملاک عمل خود بداند و طی برنامه ریزی کوتاه مدت اگر اقدام های پلیس توأم با حفظ حریم خصوصی و کرامت انسانی باشد در این صورت اعتماد مدام به پلیس زحمتکش بیشتر جلب خواهد شد که این روند می تواند جرائم و انحرافات را تا حد صفر برساند.

۲-۱۱ دادستان

دستگاه دولتی دیگری که نقش مهمی را می تواند در زمینه پیشگیری از جرم ایفا نماید دادسرا می باشد که در راس آن دادستان یا همان مقام تعقیب قرار گرفته است. مقام دادستان علاوه بر اینکه خود بر چگونگی اجرای وظایف پلیس نظارت دارد و می تواند به آن ها دستورات لازم را بدهد، از طرف دیگر نیز خود او در هر زمانی که متوجه وقوع جرمی شود یا باتکیه بر شواهدی متوجه شود که جرمی روی خواهد داد می تواند وارد عمل شده و اقدامات لازم را جهت پیشگیری از وقوع جرم انجام دهد.

در وظایف دادستان، سخن بسیار است. از جمله این وظایف می توان به نقش پیشگیرانه وی در جلوگیری از وقوع جرم و مبارزه با فساد اشاره کرد. طرح پرونده های بزرگ فساد اقتصادی و بازتاب وسیع داخلی و خارجی آن، بار دیگر تمام نگاهها را معطوف به قوه قضاییه نمود. اکنون همه ی توجهات به سوی دادستانی و محاکمات آتی است. پرسش این است که چگونه و چرا از سال ۱۳۸۸ و به رغم ورود برخی مراجع اجرایی و نظارتی در این زمینه، تا مرداد ماه ۱۳۹۰ که دستگیری برخی متهمان به یک انفجار خبری تبدیل شد، این جرم سازمان یافته از منظر مراجع رسمی نظارتی، اجرایی و قضایی کشف نشد؟ در مقام آسیب شناسی چه بسا بتوان گفت همان زمان که کمیسیون اصل نود مجلس شورای اسلامی، طی نامه ای خطاب به رییس کل بانک مرکزی، در خصوص اعطای تسهیلات پرسش نمود، اگر رونوشت این نامه به دادستانی تهران یا قوه قضاییه ارسال می گردید؛ یا دادستانی، دارای نمایندگان یا ضابطانی در دستگاه های دولتی مانند بانکها و شهرداریها بود، وضعیت به گونه ای دیگر تغییر می یافت.

امروزه همه‌ی دستگاه‌ها در تلاشند در مراجع قضایی، نماینده یا دفتری برای خود تدارک ببینند؛ در حالی که این دادستان است که باید در مراجع و مراکز مالی مهم نمایندگانی داشته باشد تا موجبات اعمال نظارت فراهم آید. ممکن است این ایراد قانونی مطرح شود که با وجود مراکز نظارتی مانند سازمان بازرسی کل کشور، پیش‌بینی جایگاهی برای نمایندگان دادستان بدون وجه است. در مقام پاسخ به چنین ایرادی می‌توان به وظایف قوه‌ی قضاییه موضوع اصل یکصد و پنجاه و ششم قانون اساسی استناد نمود. برخی تلاش دارند دامنه‌ی بند پنجم این اصل را به پیش‌گیری قضایی محدود کرده و آن را صرفاً در حوزه‌ی رسیدگی‌های کیفری جاری بدانند؛ حال آن‌که به موجب ماده‌ی ۳ قانون اصلاح قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱، یکی از وظایف دادستان کشف جرم است. پیش‌بینی چنین تکلیفی برای قوه‌ی قضاییه، مستلزم تدارک اسباب ورود در این حوزه می‌باشد؛ در خصوص پرونده‌ی فساد بزرگ اقتصادی، این پرسش مطرح است که آیا دادستان نمی‌توانست پیش از وقوع جرم اقدام نماید؟ برای تبیین موضوع و بررسی مصادیق عملی می‌توان به ذکر برخی حوادث و جرایمی که طی دو سال اخیر در کشور رخ داده، اشاره کرد. در سال ۱۳۸۸ با برگزاری انتخابات ریاست جمهوری عده‌ای با طرح ادعای تقلب در جریان انتخابات، امنیت ملی کشور را با چالش مواجه نمودند. به‌رغم هشدارها و اندازهای مقامات ارشد، اردوکشی‌های خیابانی آغاز شد. هشت ماه تمام کشور را در موقعیت آشوب، اغتشاش و شورش قرار دادند؛ نهادهای مسؤول برای دفع فتنه، ناگزیر به دستگیری عوامل آن و محاکمه‌ی مرتکبان شدند؛ تظاهرات خیابانی که با نشانه گرفتن جمهوریت نظام آغاز شده بود، با هدف گرفتن اسلامیت نظام در روز عاشورا به اوج خود رسید. نهادهای مسؤول تأمین امنیت کشور، برای کور کردن چشم فتنه، ناگزیر به اقدامات پیش‌گیرانه روی آوردند؛ با فرا رسیدن روز نهم دی و با حضور مردمی، آتش فتنه خاموش شد. با برگزاری تظاهرات پرشور مردم در بیست و دوم بهمن ۱۳۸۸، سران فتنه با طرحی نو به مقابله برخاسته و برای روز بیست و پنجم بهمن ۱۳۸۹ برنامه‌ریزی کردند. نهادهای مسؤول برای دفع فتنه، فعالیت‌ها و ارتباطات سران فتنه را در چهارچوب وظایف پیش‌گیرانه محدود کردند. این تصمیم که در سطوح مختلف بررسی و طراحی شده بود، به موقع اجرا گذاشته شد. این اقدام پیش‌گیرانه، جریان فتنه را زمین‌گیر کرد.

بر این اساس حوزه‌ی عمل دادستان در اجرای اصل پیش‌گیری را می‌توان تابعی از عوامل زیر دانست :

- ۱- اقدامات افراد مجرمانه باشد؛

۲- اقدامات مجرمانه به نحو مستمر ارتکاب یابد؛ به نحوی که بیم وقوع جرم در آینده باشد؛

۳- با ارتکاب جرم توسط افراد، منافع ملی یا امنیت ملی کشور به مخاطره افتد؛

۴- افراد در مظان اتهام، به تذکرها و پیام‌های دادستان توجه نکنند؛

۵- اقدامات پیش‌گیرانه در چهارچوب مصالح و منافع عمومی و با رعایت اصل برائت تعریف شود؛

۶- اقداماتی نظیر تذکر و یا اخذ تعهد، پیش از اقدام پیش‌گیرانه مورد توجه قرار گیرد؛

۷- ورود دادستان در حوزه‌هایی باشد که اقدام قضایی تأثیرگذار باشد. برای مثال ورود دادستان در اموری مانند ارز و سکه، در حالی که ریشه‌ی اصلی مشکل در امور دیگری است، مؤثر و قابل توجه نیست یا در مبارزه با فقر و بی‌کاری و ایجاد اشتغال، دخالت دادستان موجبی نخواهد داشت؛

۸- مسؤولان و نهادهای مسؤول در مبارزه با جرایم، نگاه بخشی و تبعیض‌آمیز به اصل پیش‌گیری نداشته باشند. اگر قرار است با جریان یا افرادی در عرصه‌های مختلف برخورد شود، نمی‌توان از دادستان انتظار داشت به فراخور خواست و مصالح افراد و جریان‌ها اقدام کند؛

۹- توسل به اقدام‌های پیش‌گیرانه در مبارزه با جرایم و آسیب‌های اجتماعی باید با رعایت اولویت‌ها صورت گیرد. در عرصه‌های اجتماعی، اعتیاد، مزاحمت‌های خیابانی، تصادفات جرحی و فوتی، بهداشت و سلامت؛ در حوزه‌ی اقتصادی امور مربوط به رفاه و معیشت، توزیع اقلام کالاهای ضروری و اساسی؛ در امور امنیتی، اشراف اطلاعاتی و خنثا کردن اقدامات خرابکارانه، می‌تواند در عملی شدن اقدام پیش‌گیرانه مؤثر باشد. اقدام پیش‌گیرانه در حوزه‌ی فرهنگ و رسانه‌ها باید به گونه‌ای باشد که حمل بر سانسور و انسداد سیاسی نگردد. این‌گونه اقدامات نباید به نحوی اجرایی شوند که تضييع حقوق متهمان و شهروندان را موجب شود؛

۱۰- در برخی حوزه‌ها مانند مبارزه با کودک‌آزاری، مؤثر بودن اقدامات پیش‌گیرانه، منوط به ایجاد ساختارهای مناسب در این زمینه است. فعال شدن واحدهایی مانند اورژانس اجتماعی، ایجاد اماکنی مناسب برای نگهداری افراد آسیب‌دیده، توسعه‌ی آموزش‌های اجتماعی، مشارکت جدی مردم در این مبارزه، فعال شدن رسانه‌ها برای ترسیم مشکلات مربوط به کودک‌آزاری و انجام اقدامات جدی از سوی سازمان‌های ذی‌صلاح، می‌تواند تأثیرگذاری اقدامات پیش‌گیرانه را افزایش دهد. به رغم تشکیل معاونت اطفال و زنان در دادسرای عمومی و انقلاب تهران و با هدف تمرکز بر رفع مشکلات موجود، در عمل مشاهده می‌شود آمار کودک‌آزاری، هم‌چنان آزاردهنده است. به نظر می‌رسد در این زمینه هنوز اقدامات مؤثر صورت نگرفته است؛

۱۱- در حوزه‌ی بهداشت و سلامت و عرصه‌ی نظامی باید به نقش اقدامات پیش‌گیرانه توجه بیش‌تری شود، زیرا با اتخاذ چنین تدابیری هزینه‌های بهداشت و سلامت کاهش می‌یابد؛ و در عرصه‌ی نظامی، ناکامی نیروهای دشمن رادر پی دارد، اما پرسش این است که آیا می‌توان این تجربه‌های موفق را در مبارزه با جرم و مهار آن عملی کرد. تفاوت ساختارهای اجتماعی با نظامی اجازه نمی‌دهد نسخه‌ی یکسانی برای این دو حوزه پیچید. در عرصه‌ی نظامی، مبنای اقدامات بر قدرت و واقع‌گرایی استوار است؛ اما در سایر عرصه‌ها، ارزش‌های جامعه و آرمان‌گرایی تفوق دارد و ممکن است مقاومت مردمی را در قبال اقدامات پیش‌گیرانه شکل دهد؛

۱۲- در عرصه‌های فرهنگی، پیش‌گیری‌های اجتماعی بر اقدامات انتظامی و قضایی ترجیح دارد. برای مثال در بخش آموزش و پرورش، با اجرای طرح‌های پیش‌گیری اجتماعی، می‌توان از گسترش اعتیاد در میان دانش‌آموزان جلوگیری کرد و یا در حوزه‌ی آسیب‌های اجتماعی مانند طلاق، آموزش خانواده پیش از ازدواج، بیش از احکام قضایی تأثیرگذار است. به عبارت دیگر، در حوزه‌ی فرهنگی، نگاه نرم‌افزاری باید بر اقدامات سخت‌افزاری غلبه نماید و بر همین اساس، موفقیت طرح‌های پیش‌گیری اجتماعی به گذشت زمان و تأثیرگذاری درازمدت منوط می‌شود؛ اما در مبارزه با جرایم مالی مانند سرقت و کلاهبرداری و نیز جرایم سازمان‌یافته، اقدامات پیش‌گیرانه‌ی انتظامی و قضایی می‌تواند در جلوگیری از این‌گونه جرایم مؤثر باشد. پس از گذشت بیش از سه دهه از پیروزی انقلاب اسلامی، هنوز سیاست جنایی کشور در قبال اقدامات پیش‌گیرانه تدوین نشده است. آیا با تصویب لایحه‌ی جدید پیش‌گیری از وقوع جرم، می‌توان بر این مشکل فائق آمد یا باز هم با تداخل وظایف سازمان‌ها و موازی‌کاری مواجه خواهیم بود؟ در مقام جمع‌بندی می‌توان گفت مدیریت پیش‌گیری با قوه‌ی قضاییه است و بر همین مبنا باید ساختارهای لازم برای اعمال مدیریت اصل پیش‌گیری فراهم آید؛ اما در عین حال نباید از ایفای نقش سایر دستگاه‌ها غافل ماند. اقدام اخیر قوه‌ی قضاییه در تشکیل ستادهای پیش‌گیری از بروز جرایم انتخاباتی، نمونه‌ای از لزوم همکاری تمام نهادها و سازمان‌ها در مبارزه با جرایم است. در این میان باید نقش دادستان ممتاز باشد تا اجرای طرح‌های پیش‌گیری، عملی و واقع‌گرایانه باشد.

۲-۱۲ عناصر بنیادین در ایجاد امنیت اجتماعی از دیدگاه دینی

هدف تعلیم و تربیت، ایجاد تغییرات مطلوب و جهت دار در رفتار و کردار آدمی است. این تغییرات وقتی نافع است که زیرساخت‌های آن مثبت و تحول‌زا باشد.

در تعلیم دینی، آموزه‌های آن با تمامی ابعاد حیاتی بشر پیوند دارد و هدایت درست، موجب رستگاری انسان می‌شود. اما در این میان آنچه موجب ایجاد یک جامعه ایده‌آل در قالب امنیت اجتماعی می‌شود، عناصر اساسی است که به آن اشاره می‌شود:

۱) در تربیت دینی، هر فرد مسئول تزکیه و اصلاح خویش است امکان تزکیه نفس و اصلاح خویشتن برای انسان‌ها فراهم است و هر کس در گستره تعلیم دینی با عقل و اندیشه خویش می‌تواند نیک را از بد باز شناسد و تحت تاثیر عواطف انسانی و نفس مطمئنه قادر است که خود را از ارتکاب به خطا، جرم و به طور کلی گناه، پس کشد و با اختیار، گزینش نماید و به وجه احسن عمل کند. پس به درستی روشن است «اصلاح خویشتن» از راهبردها و راهکارهای اساسی در امنیت اجتماعی محسوب می‌شود.

۲) در تربیت دینی، هر فرد مسئول هدایت و حفاظت از دیگران است در تعلیم و تربیت دینی هر فرد آگاه علاوه بر اینکه مسوول حفاظت از خویشتن است، مسئول حفاظت دیگران از انحرافات و نیز هدایت آنان به صراط مستقیم نیز هست. مومن برای اینکه نقش خلیفه الهی را به نحوه مطلوب ایفا کند، نمی‌تواند در برابر هرگونه اعمال و افعال خلافی که دیگران انجام می‌دهند، ساکت و بی تفاوت بماند.

۳) تربیت دینی در صدد آن است که آدمی، خدا را بر رفتارش ناظر بداند در این نظارت آنچه یک انسان

عقل را از خلاف برحذر می دارد بیش از آنکه ترس باشد، شرم و حیا است. توصیه تعالیم آسمانی برای حسن جریان تربیت، اعم از تربیت نفس خویشتن یا دیگران این است که خود مومن در همه حال به یاد خدا باشد و به خلقت جهان بیندیشید و این گونه توجه که مستمر است، هم نشانه تربیت شدگی و هم نشانه تربیت پذیری است. پس در تربیت دینی کوشش بر این است که احاطه و نظارت بی انقطاع خداوند را در ذهن مربیان مستقر گرداند تا هیچ لحظه ای در ظلمت فرو نرود و دچار خسران، گناه و انحرافات اجتماعی نگردد.

۴) تربیت دینی در همان حال که توصیه به تامین دنیا دارد، حیات اخروی را برتر و جاودانه معرفی می کند در تعالیم دینی این قضیه به راحتی قابل هضم است؛ زیرا فردی که تحت تعالیم اسلامی قرار گرفته است بر اساس آموخته های خود، متوجه می شود که لذت صرف، منحصر به این دنیا نیست بلکه می بایست به صورتی بر نفس و خواسته های مادی خویش غلبه کند که سعادت او در دنیای آخرت که حیات ابدی دارد، فراهم گردد. در این صورت فرد مومن سعی می کند با همت تمام، حقوق هموعان خویش را رعایت کند، به دیگران ظلم ننماید، در تمام شرایط خود را مسئول حفظ کیان ملت بداند و با این اندیشه و عمل، نظم و امنیت اجتماعی را موجب شود.

ج: دیدگاه جرم شناسان در مورد نقش دین در جلوگیری از بروز جرایم در مورد نقش دین و تاثیر آن در جلوگیری از جرایم در بین جرم شناسان و غیر آنها حداقل دو دیدگاه وجود دارد:

الف) برخی بر این پندارند که عناصر سه گانه عقل، وجدان اخلاقی و دستاوردهای علمی، برای ایجاد نظم عمومی و تعیین حدود و اختیارات افراد و نحوه مناسبات آنها و کاهش جرم کافی است و هیچ نیازی به مذهب نیست و اصلاً مذهب توانایی انجام آن را ندارد.

ب) برخی که اکثریت را تشکیل می دهند اگرچه برای عقل و دستاوردهای علمی و وجدان اخلاقی، احترام قائلند و به ارزش آنها در قلمرو جلوگیری از جرم معتقدند، اما به عقیده طرفداران این نظریه، مبانی اعتقادی، احکام تکلیفی فقهی و اصول اخلاقی دینی بهترین عوامل بازدارنده از انحراف، بزهکاری و تباهی است. «آلپورت» سیستم ارزش دینی را بالاترین سیستم ارزشی می داند که به انسان وحدت می دهد.

«دورکیم» نیز دین را یک نیروی اجتماعی می داند که به صورت تعهدات اخلاقی، رفتار و کردار فرد را کنترل و هدایت می کند. کارکرد های مذهب از لحاظ دورکیم، تنظیم و کنترل احتیاجات و فعالیت های انسانی از طریق اعتقادات درباره امر مقدس و اتصال مردم از طریق فعالیت های نیایشی به سوی جمع به علت درونی شدنشان می داند.

د: رابطه آموزه های دینی و معنویت با کاهش بزهکاری:

زمان ها و مناسبت های مذهبی تأثیر شگرفی در نحوه برخورد های اجتماعی افراد دارد و حتی کسانی که غیر مذهبی به شمار می آیند در زمان های مشخصی چون ماه رمضان و محرم از رفتار متعادل تری نسبت به ماه های دیگر برخوردار بوده اند.

به سخنی دیگر افراد در این زمان ها تحت تأثیر «رفتار عمومی جامعه» قرار گرفته و به نوعی هماهنگی با اکثریتی دست می یابند که پایبند به اصول مذهبی هستند. از این رو اعمال جمعی در برخی از زمان ها حتی در گروه ها و افراد غیر مذهبی نیز تأثیرگذار است.

این نگرش بر پایه «رویکرد کارکرد گرایانه» به مسایل مذهبی انجام شده و می شود و محققان و پژوهشگران از این جهت به بررسی دین و مذهب و یا ماه های مذهبی می پردازند تا نقش کارکردهای اجتماعی و روانی امری را بازنشاسانند. رویکرد کارکرد گرایانه می تواند به ما این امکان و فرصت را بدهد تا افزون بر تأثیرات مستقیم به تأثیرات و بازتاب های یک عمل دینی در جامعه بپردازیم.

از این رو باز خوانی ماه محرم با توجه به رویکرد کارکرد گرایانه می تواند به عنوان ابزاری مفید و سازنده و مثبت در ارتقای ضریب امنیت اجتماعی و کاهش بزهکاری کمک و یاری کند. آمارهای ارائه شده حاکی از آن است که میزان وقوع جرم و جنایت در ماه محرم تا حد بسیاری کاهش می یابد و این امر ناشی از اثرگذاری این ماه در درون انسان ها است.

تأثیر ماه محرم در رفتار افراد جامعه و آسیب های اجتماعی :

قرار گرفتن انسان در زمان ها و موقعیت های معنوی همچون محرم باعث می شود تا از پدیده هایی که مغایرت با ارزش های والای آن دارد دوری کند و این نوع رفتار ناشی از سرشت درونی و همچنین اعتقادات دینی و مذهبی است که در این ایام تقویت می شود. بی شک موثرترین پلیس و حافظ امنیت اجتماعی انسان ها، وجدانی است که در سینه و قلب آنها قرار دارد و بهترین قانون، آن قانونی است که با فطرت الهی انسان سازگار باشد. مدیریت حفظ امنیت اجتماعی اگر بتواند هماهنگ با وجدان انسان ها و فطرت الهی آنان حرکت کند بالاترین بهره وری و بیشترین تأثیر را در کاهش جرایم خواهد داشت.

به یقین فضای سالم و مکانی دور از گناه نقش ارزنده ای در کاهش تمایل انسان های حتی غیر مذهبی به جرم دارد؛ چرا که انسان ها با فطرت الهی متولد می شوند اما فضا، جو، زمان و مکان ممکن است مسیر آنها را منحرف کند. امنیت اجتماعی زمانی افزایش می یابد که قانون به عنوان فرهنگ عمومی پذیرفته شود و وجدان و فطرت بشری خود به عنوان پلیس در جامعه عمل کند و هر کس خود پلیس و مجری درستی جهت اجرای قانون شود.

این ممکن نیست مگر آنکه از روش دین بهره جوییم. امروزه بسیاری از متفکران و روانکاوان به نقش مثبت و سازنده نیایش و مذهب در پیشبرد وضع اجتماعی و فردی اعتراف دارند و بر این باورند که نماز و نیایش و مراسم مذهبی آرام بخش روح و روان انسان ها و پایان بخش اضطراب و دلگیری ها است. بی شک فضای سالمی که ماه های محرم، رمضان و ... فراهم می آورد به یقین فضایی سالم و مکانی دور از گناه است که نقش ارزنده ای در کاهش تمایل انسان های غیر مذهبی به جرم دارد، چرا که انسان ها با فطرت الهی متولد می شوند اما فضا، زمان و مکان ممکن است مسیر آن ها را منحرف کند.

دین، محاسبه گری و مهار و کنترل نفس را به خود فرد واگذار می کند و پیش از آن که دیگری در نظر آید، خدا و محاسبه وجدان و فطرت پا در میدان می گذارد. از این روست که مساله تقوی به عنوان ساز و کاری درونی و مدیریت کنترل اجرایی قوانین در انسان مومن عمل می کند. فرهنگ عاشورائی به جهاتی این را

تحقق می بخشد، زیرا ارزش های دینی را در انسان تقویت و جایگزین ارزش های نابهنجار و غیر دینی می کند، از این روست که بزهکاری در انسان کاهش می یابد.

امروزه بسیاری از متفکران به نقش مثبت و سازنده مذهب در پیشبرد وضع اجتماعی و فردی اعتراف دارند و بر این باورند که نماز و نیایش و مراسم مذهبی، آرام بخش روح و روان انسان ها و پایان بخش اضطراب ها و دلگیری ها است. جوانانی که با فلسفه اصلی نماز و نیایش و عاشورا آشنا باشند و رابطه راستین خود را با خداوند درک کنند و حقوق افراد جامعه را رعایت کنند امکان ندارد راه خطا پیش گیرند و تعدی و تجاوز کنند.

شهید مطهری درباره نقش دین و امنیت بخشی می گویند: زندگی بشر خواه و ناخواه در کنار خوشی ها و شیرینی ها، رنج ها و شکست ها، از دست دادن ها و ناکامی ها دارد. پاره ای از حوادث جهان مانند پیری و مرگ قابل پیشگیری و بر طرف ساختن نیست و این ها اموری است که انسان را رنج می دهد. ایمان دینی در انسان، نیروی مقاومت می آفریند و با تفسیر تلخی ها آنها را شیرین می گرداند و اموری چون چنگال وحشتناک مرگ را به وسیله ای برای بازگشت به خدا و برخوردارگی از نعمت های ابدی خدا مبدل می سازد و بدین ترتیب نه تنها آن را تحمل پذیر می سازد و بلکه به پدیده های شیرین مبدل می سازد.

فضای محرم زمان مناسبی را فراهم می کند تا انسان و به خصوص جوانان تا حد امکان از گناه و اعمال خلاف دور شوند و خود را به پروردگار خود نزدیک تر کنند. انسان وقتی در زمان معنوی همچون محرم قرار می گیرد به طبع از پدیده هایی که مغایرت با ارزش های والای او دارد دوری می کند و این نوع رفتار ناشی از سرشت درونی او دارد. مشارکت و هم گرایی مردم و جوانان در ایام محرم در تکیه ها و حسینیه ها نوعی وفاق اجتماعی است که این نوع رفتار در کمتر نقاطی در جهان دیده می شود. ماه محرم به تنهایی به عنوان بهترین و کامل ترین عامل کنترل آسیب ها و جرائم اجتماعی محسوب می شود و این از ویژگی های منحصر به فردی این ماه است که مردم به خصوص جوانان باید نهایت استفاده را از این ماه ببرند.

در ایام محرم تمام فکر و ذهن قشر جوان به مسائل معنوی معطوف می شود و همین امر عاملی می شود تا این قشر از مسائل حاشیه ای که منجر به روی آوردن آنان به اعمال خلاف می شود دوری کنند. والدین در افزایش گرایش و تمایل جوانان برای شرکت در مراسم مذهبی نقش موثری دارند و باید تا حد امکان آنان را به سوی این برنامه ها سوق دهند.

تحقیقات نشان می دهد نوجوانانی که والدین آنان از اعتقادات مذهبی محکم تری برخوردار هستند در ایام مذهبی کمتر مرتکب اعمال خلاف می شوند بنابراین والدین باید به این امر توجه ویژه ای داشته باشند.

۵: بررسی آماری میزان وقوع جرایم در ماه محرم طی سال های ۸۸ تا ۹۰

بررسی ها و آمارهای ارائه شده از سوی نیروی انتظامی نشان می دهد مفاسد اجتماعی در یک ماه قبل از ماه محرم طی سال های مورد بررسی از روند رو به افزایش برخوردار بوده است و در برهه زمانی ماه محرم از روند رو به کاهش برخوردار و مجدداً پس از ایام محرم (به استثناء آمار سال ۹۰) روند افزایشی ادامه دارد.

بررسی زیر مجموعه های مفاسد اجتماعی: همچون اعمال منافی عفت، شرب خمر، مزاحمت، تهیه و توزیع مشروبات الکلی، تهیه و توزیع سی دی غیر مجاز، فرار از منزل و ... طی سال های مورد بررسی نشان از روند رو به کاهش جرائم فوق است.

وقوع سرقت در یک ماه قبل از ماه محرم طی سال های مورد بررسی از روند رو به افزایش برخوردار بوده است و در برهه زمانی ماه محرم به استثناء سال ۸۸، از روند رو به کاهش برخوردار است و مجدداً پس از ایام محرم (به استثناء امار سال ۹۰) روند رو به افزایش ادامه دارد.

از سویی دیگر بررسی زیر مجموعه های سرقت: همچون سرقت منزل، مغازه، بانک، اماکن خصوصی و دولتی، اتومبیل و موتورسیکلت و قطعات، پلاک، محموله، کیف قاپی، جیب بری، احشام و ... طی سال های مورد بررسی نشان از روند رو به کاهش جرائم فوق دارد و فقط در سرقت پلاک اتومبیل و موتور از روند رو به افزایش برخوردار است.

بنابراین قرار گرفتن انسان در زمان معنوی همچون محرم باعث می شود تا از پدیده هایی که مغایرت با ارزش های والای او دارد دوری کند و این نوع رفتار ناشی از سرشت درونی و همچنین اعتقادات دینی و مذهبی است که در این ایام تقویت می شود.

مردم :

در انتهای بحث خالی از لطف نیست که از نقش شهروندان در پیشگیری از جرم نیز سخن بگوییم، در واقع این شهروندان یک جامعه هستند که آن جامعه را می سازند، به عبارتی دیگر مردم هر جامعه می توانند آن جامعه را به سمت سعادت و خوشبختی هدایت کنند یا اینکه آن جامعه را به سوی تیرگی و انحراف بکشانند، زیرا این مردم یک جامعه هستند که با اقدامات خود می توانند سرنوشت آن جامعه را تغییر دهند و این امر می تواند در زمینه های مختلفی باشد، از جمله این مواضع که شهروندان یک جامعه می توانند در پیشبرد یا پس رفت آن ایفای نقش کنند امر پیشگیری از جرم می باشد. شهروندان یک جامعه علاوه بر اینکه خود به تنهایی با تشکیل شوراها یا گذاشتن جلسات در محل های زندگی خود از جمله مساجد محله یا سایر مکان ها می توانند اقدامات پیشگیرانه نسبت به جرایم داشته باشند، همچنین آن ها می توانند با نیروهای دولتی از جمله پلیس و بسیج و سایر نهادها نیز در زمینه پیشگیری از جرم همکاری داشته باشند. مسلم است که تحقق این امور منوط به همکاری هر چه بیشتر شهروندان یک جامعه می باشد، زیرا مادامی که مردم یک جامعه حاضر به همکاری با یکدیگر یا با پلیس و سایر نهادها نشوند در این صورت تحقق جامعه آرمانی خالی از جرم تنها یک خیال خواهد بود، زیرا تا زمانی که مردم جامعه به مقابله با جرم تمایلی نداشته باشند ریشه جرم همچنان در این نوع جوامع باقی خواهد ماند. اگرچه وظیفه اصلی مقابله با جرم در هر کشوری بر عهده نیروی انتظامی (پلیس) آن کشور است اما این امر مانع از این نیست که شهروندان در این زمینه فعالیت داشته باشند چه بسا که گاه مردم یک محله در یک شهر از مجرمینی که در آن منطقه زندگی می کنند یا رفت و آمد دارند نسبت به پلیس اطلاعات خیلی دقیق تر و بیشتری داشته باشند و یا اینکه از مکان های مخروبه یا زمین های موات موجود در محل که گاه محل تجمع مجرمین می باشد نیز به خوبی اطلاع داشته باشند. همه این موارد اموری هستند که نشان می دهند مردم یک جامعه چه نقش مهمی می توانند در کشف و تعقیب و دستگیری مجرمین و به تبع آن جامعه عاری از جرم داشته باشند و همچنین از طرفی دیگر نیز کمک مهمی به پلیس در زمینه تسهیل و تسریع در دستگیری و پیشگیری از ارتکاب جرم را داشته باشند. وجود ارتباط خوب و منظم بین پلیس و شهروندان یک جامعه در زمینه پیشگیری از جرم تنها زمانی قابل تحقق است که مردم آن جامعه علاوه بر تمایل به همکاری همزمان ترسی

از پلیس نداشته باشند ، زیرا شهروندی که از پلیس ترس و واهمه داشته باشد نه تنها فقط در زمینه پیشگیری از وقوع جرم بلکه در همه موارد مربوط به پلیس همواره سعی در عدم رویارویی و همکاری با پلیس را خواهد داشت و هرگاه نیز که تحت پرسش پلیس در مورد مساله ای قرار بگیرد بدلیل ترس و براساس عدم وجود رابطه دوستانه با پلیس نه تنها جواب صحیح و آنچه را که می داند نخواهد گفت بلکه ممکن است اظهارات گمراه کننده ای را در اختیار پلیس قرار دهد . بطور کلی همکاری شهروندان در امر پیشگیری از جرم چه در شوراها ی مردمی محلی و چه در همکاری مردم با پلیس در ابتدا نیاز به فرهنگ سازی این همکاری می باشد ، که جز مهم این همکاری اثبات بی دلیل بودن ترس مردم از پلیس و ایجاد رابطه دوستانه با این قشر زحمتکش جامعه می باشد . متاسفانه در کشور ما نیز این همکاری ها به سختی واقع می شود که البته نسبت به سال های گذشته این همکاری ها وضعیت بهتری پیدا کرده است و میزان تعامل میان مردم و پلیس بیشتر شده است ، از طرف دیگر وضعیت ترس از پلیس هنوز در کشور ما وجود دارد و این امر مهم مانع بسیاری از همکاری های پلیسی - مردمی می شود . از جمله نقش شهروندان در پیشگیری از جرایم می توان به این موارد اشاره کرد :

- ۱ . تعامل و همکاری با پلیس .
- ۲ . تعامل و همکاری مردم با یکدیگر .
- ۳ . اعلام گزارش به پلیس در صورت برخورد با موارد مشکوک که احتمال خطر و بزهکاری در آن می رود.
- ۴ . مجهز کردن منازل و اتومبیل و محل های کار و غیره به تجهیزات ایمنی ضد سرقت .
- ۵ . امر به معروف و نهی از منکر و غیره .

امید است که با تصویب نهایی لایحه پیشگیری از جرم و تبدیل آن به قانون و مهم تر از همه اجرای صحیح آن و همچنین همکاری هر چه بیشتر شهروندان کشورمان با نهاد های مختلف دولتی در زمینه پیشگیری از جرم در آینده ای نه چندان دور شهروندان جامعه آرمانی عاری از جرم باشیم انشاءالله.

نمونه سوالات

۱- کدام یک از موارد زیر در خصوص جرم شناسی در قرآن به ان تاکید شده است؟			
الف) حفظ حجاب	ب) آگوسازی در پیشگیری از جرم	ج) اسوه پروری در پیشگیری از جرم	د) همه موارد
۲- کدام یک از موارد زیر به مطالعه و بررسی در حوزه رویکرد پیشگیری اجتماعی از جرم میپردازد؟			
الف) جامعه شناسی جنایی	ب) پیشگیری وضعی	ج) پیشگیری عینی	د) هیچکدام
۳- سه پایه اساسی جامعه شناسی جنایی که ماکسول به آنها اشاره کرده کدامند؟			
الف) تبهکاری، تبهکار، جامعه	ب) تبهکاری، تبهکار، فرد	ج) تبهکاری، فرد، جامعه	د) تبهکاری، بزهکار، فرد
۴- وظیفه تامین بودجه در پیشگیری از وقوع جرم برعهده کدام یک از ارگانهای زیر می باشد؟			
الف) قوه مجریه	ب) قوه مقننه	ج) قوه قضایه	د) نیروهای مسلح
۵- وظیفه هماهنگ سازی برنامه های پیشگیری از وقوع جرم در استان ها برعهده کدام ارگان می باشد؟			
الف) استانداری ها	ب) اداره کل صنعت، معدن و تجارت	ج) اداره کل های نظم و امنیت	د) الف و ج
۶- مسولیت اجرایی نقشه راه در گام نخست برای پیشگیری در وقوع جرم در کشور ژاپن برعهده کدام ارگان می باشد؟			
الف) وزارت کشور	ب) وزارت دادگستری	ج) وزارت خزانه داری	د) پلیس ملی
۷- دولت در معنای خاص خود شامل کدام قوه می باشد؟			
الف) قوه قضایه	ب) قوه مقننه	ج) قوه مجریه	د) نیروهای مسلح
۸- در مفهوم عام دولت پیشگیری از وقوع جرم برعهده کدام ارگان است؟			
الف) وظیفه نیروی انتظامی	ب) قوه قضایه	ج) زیر مجموعه نهادهای حکومت	د) همه موارد
۹- وظیفه پلیس در قبال جرم و مجرم چیست؟			
الف) جلوگیری از ارگان جرایم	ب) دستگیری مجرمان	ج) جلوگیری از انهای آثار جرم	د) همه موارد
۱۰- کدام ارگان در جمهوری اسلامی ایران جنبه فیزیکی با جرایم دارد؟			
الف) سپاه	ب) ارتش	ج) پلیس	د) وزارت دادگستری

۱۱- در جمهوری اسلامی ایران کدام مقام بر چگونگی اجرای وظایف پلیس نظارت دارد؟			
الف) وزیر کشور	ب) فرمانده سپاه	ج) دادستان	د) فرمانده ارتش
۱۲- طرح پرونده های بزرگ، فساد اقتصادی و رسیدگی به آن ها بر عهده کدام یک می باشد؟			
الف) قوه قضاییه	ب) قوه مجریه	ج) قوه مقننه	د) ستاد مشترک نیروهای مسلح
۱۳- کدام یک از مقامات باید در مراجع و مرکز مالی مهم نمایندگانی داشته باشد تا موجبات اعمال وزارت فراهم آید؟			
الف) وزارت کشور	ب) نیروهای مسلح	ج) پلیس امنیت ملی	د) دادستان
۱۴- کدام یک از موارد زیر در حوزه عمل دادستان می باشد؟			
الف) اقدامات مجرمانه به نحوه ی مستمر ارتکاب یابد	ب) ارتکاب جرم منافع ملی را مخاطره اندازد	ج) بیم وقوع جرم در آینده وجود داشته باشد	د) همه موارد
۱۵- در کدام یک از افراد زیر ورود دادستان اثر گذار نخواهد بود؟			
الف) امور ارز و سکه	ب) مبارزه با فقر	ج) بیکاری	د) همه موارد
۱۶- کدام یک از عناصر زیر برای ایجاد نظم عمومی و تعیین حدود اختیارات افراد و کاهش افراد کافی است؟			
الف) عقل	ب) وجدان اخلاقی	ج) دستاوردهای علمی	د) همه موارد
۱۷- از نظر آل پودت بالاترین سیستم ارزشی که می توان به انسان وحدت دهد چیست؟			
الف) ارزش علمی	ب) ارزش معنوی	ج) ارزش دینی	د) ارزش اخلاقی
۱۸- کدام یک از موارد زیر تاثیر شگرفی در نحوه ی برخورد های اجتماعی افراد دارد؟			
الف) آموزه های علمی	ب) آموزه های فرهنگی	ج) آموزه های اجتماعی	د) مناسبت های مذهبی
۱۹- موثرترین پلیس و حافظ امنیت انسان ها چیست؟			
الف) وجدان	ب) آموزه های اجتماعی	ج) آموزه دینی	د) پلیس امنیت
۲۰- بر اساس مکتب دین ماهر و کنترل نفس افراد بر عهده کیست؟			
الف) پلیس	ب) خود فرد	ج) اجتماع	د) هیچکدام
۲۱- زندگی بشر خواه و ناخواه در کنار خوشی ها و شیرینی ، رنج ها و شکست ها ، از دست دادن ها و ناکامیها دارد این جمله از کیست؟			

الف) شهید مدرس	ب) شهید مطهری	ج) شهید بهشتی	د) شهید رجایی
۲۲- در کدام یک از ایام زیر ارتکاب جرم کاهش پیدا می کند؟			
الف) ایام دفاع مقدس	ب) ماه رمضان	ج) ماه محرم	د) ب و ج
۲۳- با توجه به احکام اسلامی کدام مورد در کاهش وقوع جرم موثر می باشد؟			
الف) نماز	ب) نیایش	ج) ایام عاشورا	د) همه موارد
۲۴- کدام یک از موارد زیر نقش سازنده و مثبت در پیشبرد وضع اجتماعی و فردی انسان ها دارد؟			
الف) تربیت خانوادگی	ب) رشد فرهنگی	ج) مذهب	د) سنت
۲۵- این حدیث از کیست (ثروتی که تورا از ظلم باز دارد بهتر از فقری است که تورا به گناه وادارد)			
الف) امام صادق (ع)	ب) امام علی (ع)	ج) پیامبر (ص)	د) امام حسین (ع)

منابع و مآخذ

۱. ابراهیمی، شهرام، جرم شناسی پیشگیری، نشر میزان، چاپ اول، ۱۳۸۸.
۲. اسداللهی، قنبر، نقش پلیس در پیشگیری از جرم، برگرفته از تارنمای www.haghgostar.com به روز رسانی ۱۳۹۱/۹/۸.
۳. اردبیلی، محمد علی، حقوق جزای عمومی، تهران، بنیاد حقوقی میزان، جلد نخست، چاپ بیستم، ۱۳۸۷.
۴. اعزازی، شهلا، خشونت خانوادگی، تهران، نشر سالی، ۱۳۸۰.
۵. اقلیما، مصطفی و دیگران، مددکاری اجتماعی کار با فرد، چاپ سوم، انتشارات دانژه، سال ۱۳۸۹.
۶. ام هس. کارن و اس. میلر، لیندا، پلیس در جامعه جلد دوم، ترجمه عباس فرد قاسمی، تهران، معاونت آموزش نیروی انتظامی.
۷. ایان، مک لین، فرهنگ علوم سیاسی آکسفورد، ترجمه حمید احمدی، تهران، نشر میزان، ۱۳۸۱.
۸. ابن براج، عبد العزیز، «المهذب البارع فی شرح المختصر النافع»، انتشارات جامعه مدرسین، قم، ۱۴۰۶ق.
۹. بخش خبری تارنمای سازمان زندان ها و اقدامات تامینی و تربیتی کشور، تاریخ به روز رسانی: ۱۳۹۱/۸/۱۴.
۱۰. بیابانگرد، اسماعیل و صالحی سده، زیبا، زمستان تحلیل محتوای خشونت فیلم ها و سریال های تلویزیونی، فصلنامه پژوهش و سنجش صدا و سیما جمهوری ۱۳۸۵.
۱۱. بیات، بهرام و دیگران، پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماعی محور، انتشارات معاونت اجتماعی نیروی جمهوری اسلامی، تهران، (۱۳۸۷).
۱۲. پیکا، ژرژ، پیشگیری از جرائم شهر نشینی، ترجمه عزیز طوسی، ماهنامه دادرسی، سازمان قضایی نیروهای مسلح، شماره دوم، 1382.
۱۳. تدین، عباس، نقش پلیس در پیشگیری از جرم، روزنامه ایران، شماره ۵۱۳۲، به تاریخ ۱۳۹۱/۵/۱، صفحه ۲۱.
۱۴. جزوه آموزشی شهرسازی و حقوق شهروندی، وزارت کشور، استانداری اصفهان، ۱۳۸۴.
۱۵. جعفری دولت آبادی، عباس (دادستان تهران)، برگرفته از تارنمای تحلیلی خبری عصر ایران، تاریخ انتشار: ۱۳۹۰ / ۱۲ / ۲۳.
۱۶. حسینی، سیدمحمد، سیاست جنایی (در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران)، انتشارات سمت ۱۳۸۳.
۱۷. حرّ عاملی، محمد بن الحسن، «وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه»، (۳۰ جلدی) مؤسسه آل البیت، قم، چ دوم، ۱۴۱۴ق.
۱۸. حجتی اشرفی، غلامرضا، محشای شهرداری و شوراهای اسلامی، تهران، انتشارات گنج دانش، چاپ چهارم، ۱۳۷۸.
۱۹. حاج بیگی، محمدرضا و دیگران، خشونت و پرخاشگری در فوتبال و راهکارهای کنترل آن، فصلنامه امنیت، سال پنجم، صفحات ۱۱۶ تا ۷۳، شماره 1 و 2، پاییز و زمستان ۱۳۸۵.
۲۰. حسینی، جواد، قرآن و راهکارهای مبارزه با مفسد اخلاقی عوامل بازدارنده از گناه و فساد، سایت معاونت امر به معروف و نهی از منکر نمسا.

۲۱. حلی، شیخ جعفر، «شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام»، انتشارات استقلال، تهران، چ دوم، ۱۴۰۳ق.
۲۲. رجبی پور، محمود، راهبرد پیشگیری اجتماعی از جرم، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا، ۱۳۸۲.
۲۳. رزنام و دیگران، پیشگیری وضعی از جرم، ترجمه رضا پرویزی، مجموعه مقالات پیشگیری از جرم، مرکز مطبوعات و انتشارات، معاونت اجتماعی و پیشگیری از وقوع جرم قوه قضاییه ۱۳۸۲.
۲۴. روزنامه حمایت مورخ ۹۰/۱۲/۱.
۲۵. روزنامه دنیای اقتصاد پنجشنبه ۵ اردیبهشت ۱۳۸۷.
۲۶. زحیلی، محمد، نقش دین در زندگی و نیاز انسان به آن، ترجمه محمد صالح سعیدی، انتشارات سندج، ۱۳۷۹.
۲۷. سیدزاده ثانی، سید مهدی؛ بازتاب عدالت کیفری در رسانه های گروهی: ضوابط و آثار، رساله دکتری حقوق ۲۸. سایت خبری ایرنا، به روز رسانی در تاریخ ۹۰/۱۱/۱۱.
۲۹. کیفری و جرم شناسی، دانشگاه شهید بهشتی، با راهنمایی دکتر علی حسین نجفی ابرند آبادی، تیر ۱۳۹۰.
۳۰. سایت خبری فارس، به روز رسانی در تاریخ ۹۰ ۸ / ۳.
۳۱. سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور www.frw.org.ir.
۳۲. سیدزاده ثانی، سید مهدی، ترس از بزه دیدگی مکرر، در مجموعه مقالات نخستین همایش ملی پیشگیری از جرم، دفتر تحقیقات کاربردی پلیس پیشگیری ناجا، چاپ اول، صص ۳۳۹ - ۳۶۹.
۳۳. شاکری، ابوالحسن، قوه قضاییه و پیشگیری از وقوع جرم، مجموعه مقالات پیشگیری از وقوع جرم، مازندران ۱۳۸۲.
۳۴. عبدالرحمانی، رضا، پلیس اجتماع محور و امنیت محله ای، فصلنامه دانش انتظامی، شماره چهارم ۱۳۸۳.
۳۵. عبدی، توحید، تبیین رویکرد جامعه محوری پلیس، فصلنامه دانش انتظامی، شماره چهارم ۱۳۸۳.
۳۶. فلیستر، دن واف هنزل من، پیشگیری از وقوع جرم از طریق طراحی محیطی و اداره امور پلیسی جامعه گرا، ترجمه، حسین بختیاری و لیلیا اصل علیزاده، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا، ۱۳۸۳.
۳۷. کی نیا، مهدی، جامعه شناسی جنایی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۵.
۳۸. گسن، ریموند، روابط میان پیشگیری وضعی و کنترل جرم، ترجمه علی حسین نجفی ابرند آبادی، مجله تحقیقات حقوقی شماره ۱۹ و ۲۰، ۱۳۷۷.
۳۹. گسن، ریموند، جرم شناسی کاربردی، ترجمه کی نیا، انتشارات مترجم، ۱۳۷۰.
۴۰. معظمی، شهلا، پیشگیری از تکرار جرم، نشریه اصلاح و تربیت شماره ۶۴، سال هشتم، ۱۳۸۲.
۴۱. میر خلیلی، سید محمود، پیشگیری از بزهکاری، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران، ۱۳۷۸.
۴۲. میر محمد صادقی، محمد حسین، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا، ۱۳۸۲.

۴۳. نجفی ابرند آبادی، پیشگیری از بزهکاری و پلیس محلی، مجله تحقیقات حقوقی، شماره های ۲۵ و ۲۶، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی.
۴۴. وهابی، زهرا، پیشگیری از جرائم از منظر جرم شناسی، فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی، معاونت اجتماعی ناجا ۱۳۸۲.
۴۵. قاسم زاده، کلیات حقوق اساسی، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۳۱.
۴۶. قاضی، ابوالفضل، حقوق اساسی و نهاد های سیاسی، جلد یک، انتشارات دانشگاه تهران.
۴۷. دادگران، سیدمحمد، مبانی ارتباطات جمعی، تهران: انتشارات فیروزه، ۱۳۸۲.
۴۸. ذبیح الله واحد و دیگران، ماهنامه اصلاح و تربیت، سال دهم، شماره ۱۲۵، ۱۳۹۱.
۴۹. شعبانی، دکتر قاسم، حقوق اساسی و ساختار حکومت جمهوری اسلامی ایران، تهران، انتشارات اطلاعات، چاپ بیست و هشتم ۱۳۸۶.
۵۰. صادقیان، مصطفی، نقش محرم در کاهش بزه کاری، سایت خبرگزاری پلیس ۱۳۹۰.
۵۱. صحیفه نور، جلد ۱۰۷، بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۹.
۵۲. عالم، عبدالرحمن، بنیادهای علم سیاست، انتشارات نی، ۱۳۹۰.
۵۳. عبدالملکی، جعفر، نقش کارکردی رسانه های جمعی در برقراری امنیت اجتماعی، تهران، جام جم آنلاین (۱۳۸۸).
۵۴. فرانک پی و مارلی دی، نظریه های جرم شناسی، ترجمه حمیدرضا ملک محمدی، تهران، بنیاد حقوقی میزان، چاپ دوم، ۱۳۸۶.
۵۵. فرهنگ، جعفر، جایگاه رسانه های گروهی در سیاست جنایی، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا و جرم شناسی، تهران، دانشگاه تهران.
۵۶. فرهنگ لغت معین، ص ۹۳۳.
۵۷. فصلنامه پژوهشی، تحلیلی و آموزشی مجد، سال اول، تابستان ۸۶، شماره اول.
۵۸. قاضی، دکتر سید ابوالفضل، حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، تیرماه ۱۳۷۰.
۵۹. قوام، عبدالعلی، اصول سیاست خارجی و سیاست بین الملل، چاپ شانزدهم، انتشارات سمت، ۱۳۸۹.
۶۰. کی نیا، مهدی، مبانی جرم شناسی، انتشارات دانشگاه تهران ۱۳۷۳.
۶۱. کتاب مجموعه مقالات نخستین کنگره بین المللی، دانشگاه آزاد اسلامی نویسنده: محمد صالح ولیدی به نقل از خبرگزاری فارس.
۶۲. گرجی آزندریانی، علی اکبر، مبانی حقوق عمومی، تهران، انتشارات جنگل، چاپ دوم ۱۳۸۹.
۶۳. ماوی، تارنمای اطلاع رسانی نشریه داخلی قوه قضائیه، به روز رسانی در تاریخ دوشنبه ۲۲ اسفند ۱۳۹۰.
۶۴. ماهنامه پژوهشی، تحقیقی، آموزشی مدیریت و برنامه ریزی، شماره ۲۳.
۶۵. مجله پیام جهاد کشاورزی شماره ۷۱ و ۷۰، اسفند ۸۶ و فروردین ۸۷.

- 1 . Hon mark Burton, Effective intervention crime prevention .
- 2 . Crime prevention Through Social Development, Canada .National Crime Prevention
- 3 .the guidelines for cooperation and technical assistance in the field of urban . crime prevention (economic and social council resolution 1995/9, annex).
4. The rule of law and transitional justice in post conflict societies (S/2004/616)
5. Erich Pelsner , ed . , Crime Prevention Partnerships : Lessons from practice (Pretoria , Institute Of Security Studies , 2002) .
- 6 . Random hous
7. stafford (the institute prevention of crime
- 8 . Subsecretaria del interior and the division de seguridad publica .
- 9 . UN-Habitat, Making Cities Safer From Crime- A Toolkit (Nairobi, 2007)